XXIV. évfolyam. 1913. 15/1205. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, április hó 13.

Április elsejével kezdődött az uj évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése márczius végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megujitani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre	**20 kor.**
Félévre	**10 kor.**
Negyedévre	**5 kor.**

Mutatványszámok kivánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszinház-utcza 22. szám.

Krónika.

Hamis kuruczok.

— *ápr. 11.*

Hát hiába fujták méla tárogatókon, bánatos tilinkókon keserü kuruczok nekibusulását; hiába fujták matinék alkalmával! A szegény komponista most odavetheti kongó koponyáját a koporsója szegéhez, mert a Rákóczi katonájának testére szabta a fájó akkordokat, — amikor pedig a Rákóczi katonája talán még a vers formáját is másként ismerte, mint szegény Thaly Kálmán. Pár évig még hagyták pihenni sirjában, de aztán jöttek az exhumálók és — pesti argón szólva — kifroczlizták a két halottat a földből: Thalyt és Káldyt.

Néhány kedves és nem éppen jelentős költeményről van szó, azokról a kurucz népdalokról, melyeket Thaly Kálmán gyüjtögetett össze annak idején. Természetes, hogy a tudós Akadémia nagy szuszogással feküdt neki ezeknek a nótáknak és addig szuszogott rajtuk, amig kideritett valamit belőlük: az igazságot. Nekik nagyon fontos az igazság; mint egerek a kérget a czipő talpából, ugy rágják ki az igazságot ezekből a dalokból: nem népdalok ők, hanem Thaly Kálmán saját szerzeményei! Erre aztán nagyot fordul a világ; az igazság meg van mentve! Még fognak ugyan jönni a homoiuzonisták; lesz még néhány szenzációs nyilatkozat a kérdésben, de Tolnayék végül győzni fognak és a tilinkók szégyenkezve fognak tárogatózni kis büz-matinékon, amilyeneket még mindig tartanak bizonyos irodalmi körök müvelt lánykák számára.

Ehhez hasonló volt már Angliában is, amikor a tudósok Ossian unalmas verssorain kezdtek bolházni és nagy diadallal sütötték ki, hogy Ossian ugyan Fingal fia volt, de a róla szóló szerencsétlen és buval pörkölt kantusokat egy Macpherson nevü egyén sirta el. Szintén nagy felfedezés volt! Nem kevésbé ismeretes a Shakespeare—Verulami Baconheccz: a tudományos társaságok egymás szakálát tépdesték azért, mert nem tudták maguk közt eldönteni, hogy Shakespeare, vagy Bacon irta-e Shakespearet. Szerencsére az a Verulami nem olasz kolbászkereskedő, vagy gabonatőzsdés volt, különben már harmincz esztendő előtt le merték volna vágni a Titus Andronicust a Budapesti Szemle kritikusai. Verulami Bacon, vagy William Shakespeare ellenjegyzése mellett még sem merték megtenni; pedig bátran megtehették volna.

Ki tudja, mi lesz majd most is azokkal a szegény kurucznótákkal? Bizonyára kezdik majd, mint valami mitfresszerből, kinyomni belőlük az erkölcsi tartalmat. Nem is egy bus Bercsényi-csatlós énekelte kapczagöngyölgetés közben, — fognak fejcsóválgatások közt sopánkodni — hanem csak imitálták azokat, mint a gyógyborokat, vagy a honi kalapgyártmányok »made in England« bélését. Nincs többé kulturhistóriai jelentősége azoknak a versikéknek, — fogják zokogni, és Endrődy Sándor a füle tövét fogja vakarni, mert ugy igyekezett utánzataiba az őskurucz, alias Thaly-féle zamatot belevinni. És ha valakinek még lesz bátorsága a »majtényi sik, vagy pást« szavak exotikumával ragyogtatni kurucz mivoltát, szégyenteljesen fog megretirálni az elől a szkepszis elől, melyet most a Magyar Tudományos Akadémia ócska konyháján főztek számára.

De mindazonáltal nagy dolog ez, kérem alássan. Amióta a mi Akadémiánk van ezen a földön, irodalmi téren még soha nem fedeztek ott fel semmit. Plioczén és mioczén bácsik turták a tudomány földjét, de csak néha-néha akadt köztük olyan, — az is a bátrabbak közül való volt — aki egy kis plágiumot fedezett fel a tudós kollégája irásaiban.

Végre most jöttek az Akadémia valóságos futuristái, akik egyénileg fogták fel munkájuk lényegét. A jelszó ez volt: Valamit fölfedezni! Tolnay ur és Riedl ur elhatározták, hogy felfedeznek. Mint két merész trapper, hajnaltól-estig, januártól deczemberig cserkésztek a kurucz népdalokban, amig végül felfedeztek valamit. A kontraplágiumot . . . a forditott plágiumot, vagyis kisütötték, hogy valaki irt valamit és azt ő saját maga irta. Saját maga irta; ilyen még nem volt az Akadémiában! Óriási hühó. Egy uj Ossian—Fingal-ügy! Éljen az igazság!

Ugyan kérem! Nem volna jobb, ha valamivel produktivabb munkát végeznének, mint az efféle szamárságokat? Mondjuk például, ha fát vágnának, vagy bankot gründolnának, vagy olyan mulatságos és szatirikus elmefuttatásokat irnának az Akadémiáról, mint én szoktam és szokom például most is.

Hát nem mindegy, hogy ki irta azokata kuruczdalokat, — vagy baj az, ha Thaly Kálmán belekorrigált a bus katonák nótáiba? Elvégre egy ideig hasznosan eltárogatóztak rajtuk, Endrődy szép szorgalmasan irt a nyomukon, voltak matinék miattuk... Pont. Elvégezték a kötelességüket. Kulturhistóriai jelentőség? Ugyan kérem? Aztán tessék elhinni, szokatlan dolog az, amikor az Akadémia arra vállalkozik, hogy kinyissa a magyarok szemét, amikor olyan jól festett eddig az ő »Vakulj magyar« formájában.

Maitre Jacques.

A szonett.

Szeretem én a csókos, szép szonettek
Halkan kizengő, bágyadt végsorát,
Mint vén ivó utolsó korty borát,
Mint édes ajku, álmatag grizettet.

Négy strófa festi röpke életednek
Minden napoddal vénülő korát,
Tavasztul őszig — aztán nincs tovább.
A fáradt strófák lassan leperegnek.

Értem szavát a sárguló bereknek,
És ifjuságom vérző alkonyát,
S a sziveket, kik hervadva szeretnek,

És könnyeim patakzón megerednek,
S szelid lemondás, őszi bu fog át:
Ha véget értek csókos, szép szonettek!

Vajthó László.

A vörös postakocsi.

(Regény.) (14)

Irta: KRŰDY GYULA.

Egy nagy utazóládán foglaltunk helyet, szorosan egymás mellett, mert ugy dobogott a szivem, hogy attól féltem, elájulok. Estella a kezemet szorongatta, s amint oldalvást ránéztem, észrevettem, hogy a nyakán ki van gombolva a bluz és a haja gyanusan rendetlen. Istenem, miért kóczos ez a leány? A hideg járt keresztül a hátamon és csendesen kivontam a kezem az Estella kezéből.

A nagykalapos dáma olykor ellenséges pillantásokat vetett rám. Különösen a czipőm nem tetszett neki, amelynek pepita betétje volt és még kevesen hordták ezt Pesten. Estellát gunyos, szánakozó mosolylyal leste, mint a tisztességes privátnők szokták megnézni az utcza kiöltözködött lányait. Szőke haja volt és kék szeme, angol rajzolók macskáinak van olyan arczuk, és könnyü ibolyaillat áradt fekete selyemruhájából. A retiküljéből kis tükröt vett elő és fehér aprószemü rózsafüzér csörrent meg a táskájában.

Most hirtelen lépések hallatszottak a folyosón, a zsámolyon a hölgy gyorsan megfordult, kezével felemelte a firhangot, az előszobában rövid csengetés hangzott.

A dáma izgatottan talpraállott. Lehuzogatta a szoknyáját, a kabátkáját, igazitott fátyolán, kecsesen a hóna alá vette a napernyőjét és olyanformán állott a bezárt ajtóra figyelve, mint mi szinésznők szoktuk a végszót várni a kulissza mellett.

Majd hirtelen a czipőmre vetett egy pillantást. Ki tudja, találkozunk-e még, ezért fagyosan megkérdezte:

— Kisasszony, hol veszi a czipőjét?

Sokkal nyomottabb volt a lelkiállapotom, mintsem felelhettem volna erre a kérdésre. Az asszony egy darabig mereven rám nézett, aztán csendesen felnyilott az ajtó és egy hang halkan megszólalt:

— Szőke asszony!

A dáma nyomban »játékot« kezdett: titokzatosan, félénken, meghatottan mosolygott, mint a budai szállodába besurranó asszonyka, midőn hosszadalmas könyörgés folytán végre elmegy a randevura. Még köhintett is az aljas. És apróra fogott léptekkel kisurrant selyemszoknyájában a konyhából.

— Jól tetted, hogy nem feleltél a »szőke asszony«-nak — mondta most doromboló hangon mellettem Estella. — Ez az asszony a legnagyobb czudar Pesten, de mert törvényes férje van, mindnyájunkat lenéz. Egyszer már megfenyegette a Kisfuvaros Rózsi, hogy leönti. Steinné meghal a garasért és a »szőke asszony« kis fiuval szokott sétálni az utczán.

— Hol van a kis fiu? — kérdeztem megdöbbenve.

— Lent van a házmesternél. Jó barátja a házmester fiának.

A tót cseléd káromkodva vagdalta egy kosárba az evőeszközöket. Elhallgattunk és világosan hallottam az Estella szive dobogását. Vagy talán az én szivem dobogott.

— Kisasszonyok, kártyázni a konyhában is lehet, ne foglalják el a szobámat! — hallatszott Steinné hangja és nevetve, a kövérebbik leányra nagyot csapva, tuszkolt be az ajtón két borzas leányt és egyszerre a falusi fosztókák hangulata ereszkedett a kis félhomályos konyhára.

Steinné czigarettát tartott a szájában és ragadós jókedvvel tette a derekára a kezét a konyha közepén. Nevetve szidta a vén cselédet:

— Erre, arra, a teremtésit magának, vén k... a! Még mindig nem készült el a déli edénynyel? No majd ezentul magam állok oda a dolognak. Majd megmutatom én magának, hogy kell mosogatni. Persze a latrok után mászkálni, azt tudja!

A vén nő dörmögve káromkodott, a borzas lányok nevettek. Steinné a háromlábu székecskére helyezte hatalmas testét és a czigarettából nagyot szippantott:

— Azt hittem, összetörik alattam a szék.

A kártyát megkeverte és a leányok melléje guggoltak a földre.

— Máriást fogunk játszani, öt vas a betét. Van öt vasad, tehén? — kérdezte Steinné a kövérebb leányt.

— Ád a mama kölcsön.

— Van eszembe.

A piros selyem bluz alól mégis csak előkerült a kövér lány erszénykéje.

Komolyan és megfontoltan kártyáztak egy dara-

big. Azt hiszem, egyik sem csalt játék közben, mert Steinné tán megölte volna a csalót.

Steinné egyszerre letette a kártyát:

— Most jut eszembe, hogy az öreg kegyelmes urat fel kell költeni. Csak az én diványomon tud aludni, — azért jár ide.

Nyujtózkodva felemelkedett, ásitott, a czigarettát a sarokba dobta:

— Istenem, de utálom az életem!

Egykor szép arczán komoly bánat fellege suhant át, mint az állóviz tükrén a barna esőfelhő képe. Még mindig tüzes és mély, barna, nagy szemében révedezés, mélabu, »magyarbánat« jelentkezett, amint Blahánétól láttuk egykor a szinpadon.

Régi magyar nótát dudolgatva ment ki a konyhából és még az előszobából is hangzott: »Fel, Tihanynak riadó leánya . . . « Mintha e nótával költené a kegyelmes öreg urat.

Néhány percz mulva sárgaréz-kalitkával kezében tért vissza Steinné. Kis madár volt a kalitkában, talán csiz vagy tengelicze, amely csöndesen gubbasztott a sarokban. Steinné a földre kuporodott és halkan fütyölgetni kezdett. A kis madár megborzolta tollát és nemsokára válaszolt. Steinné felemelte a mutatóujját:

— Hallják? Mint nagyszombat este a csengetyük. Drága madaram!

Az ajtó magától kinyilott, egy fürge és jókedvü patkányfogó-eb nyitotta ki. Fekete folt a kutya fején és a szemében olyan jókedv ragyogott, amilyen hü és jó kutyák szemében szokott ragyogni. Néhányszor keresztülugrotta a kalitkát, majd Steinnét, bolondan, szinte mámorosan, tobzódva az örömben ugrált urnője körül. Steinné végre kinyujtotta a kezét, az eb megcsókolta és leheveredett a földre.

— Az urfi! — mondta Steinné a ratlerre mutatva. — Már kétszáz pengőt fizettem érte büntetést, mert az asszonyok szoknyáját letépi az utczán.

Steinné egy darabig még játszadozott kicsinyeivel, láthatólag nem érdekelte őt más a világon, mint kutyája és madara.

Lépések hallatszottak a folyosón, majd rövid csengetés. Steinné az előszobába sietett, s kipirult arczczal tért vissza.

— Kisasszonyok, gyorsan be a kék szobába. Itt van a Jenő báró és rántottát akar enni . . . Megéhezett az utczán, hát feljött hozzám enni.

Estella karon fogott és egy mellékajtón át a lakásba vezetett. Még hallottuk a vendég dörmögését, amint nagyot zökkenve, helyet foglalt az utazóládán a konyhában.

— Majd meglátod, mennyi bolond férfi van a világon — mondta Estella, amint a kék szobában székre ültünk. — Majdnem minden uriember bolond egy kissé. Némelyik a szép harisnyát szereti, másik a czipőt, a harmadikat arczul kell ütni, mert az esik jól neki, a negyediknek kezét-lábát megkötözi a mama czukorspárgával, az ötödik a felesége után sir és pénzt kell tőle kérni a gyermekei számára czipőre . . . Egy igen gazdag és finom fiatalember — majdnem oly szép, mint Rohan herczeg — csupán sáros talppal szereti a nőket, a fekete és hisztérikus költőt viszont Bourbon herczegnek kell czimezni, mert egykor Madridban az ősanyja kedvese volt a franczia királynak . . . Szomoru fiatalemberek jönnek, akik először Steinné vállán kisirják szerelmi bánatukat, tanácsot kérnek a mamától álmatlanság és szivfájás ellen, kipödrött bajuszu öreg urakat Jancsinak meg Pistának kell szólitani és a sarokba állitani. Gyönyörü, tiszta feleségeik mellől ideszökdösnek komoly uriemberek és a mamától rongyos szoknyáju perdita felől kérdezősködnek. Hirlapirók jönnek, akik másnapi czikkeiket a konyhában felolvassák és véleményt kérnek ő nagyságától. Bolond világ van itt, — egész éjjel jönnek-mennek a boldogtalan, szerencsétlen férfiak, akik mind a jószivü Steinnéban bizakodnak, hogy megvigasztalja őket egy szóval, egy tanácscsal, vagy egy leánynyal. Istenem, mennyi szép boldogtalan uriember van Pesten! A nagyvárosnak ezer fájdalma, sirása, nyavalyája hangzik el éjjelente Steinné konyháján . . . Mély sebeiket itt bizalommal mutatják meg a férfiak, akik nappal felemelt fővel járnak az utczán. Vőlegények utbaigazitást kérnek és öreg házasemberek csodaszert a szerelem felujitásához. Titkok hangzanak el, amelyeket a jezsuita gyóntatóatya fülébe szokás csupán elsuttogni, vagy a máriapócsi csodatévő Asszony előtt leborulva, a templomkövekbe beleharapni. Az Élet jár ide mindennap vizitbe és csupán egy zsidó imakönyv, meg Faublas lovag kalandjai akad olvasmánynak. Éjjel, a csöndben, a várakozásban a hölgyek hol az imakönyvet, hol a kalandok gyüjteményét forgatják kezükben . . . Steinnének férjhezadó lánya növekedik egy bécsi apáczazárdában, mig férje korcsmáros Kanadában. Igy élünk itt, én kedvesem.

Bólintottam, szomoru voltam, mélységes csend volt a kék szobában, mintha nagyon messzire jutottam volna az élettől, Budapesttől, valamely mese-házban ülnék és semmi sem igaz, ami körülöttem történik. Estella csupán egy furcsa figura a bábszinházból és mindjárt tánczra pördül a falon a selyempapirosból kivágott ballerina. Ópiumos czigarettafüst szaga volt a szobában, egy rokokólábu, aranyozott asztalkán patience-kártya feküdt, a csillárról régi lóverseny-jegyek és báli tánczrendek csüngtek. Fekete álarczos nő üvegszeme fénylett a hamutartó figuráján és két kép volt még a falon. Piroskabátos, hajporozott rokokó-gavallérok és nyulánk dámák mulattak egy régi szalónban és a rövidnadrágos fekete szolga kávét hozott. Majd egy sapkás öregember arczképe következett, amilyenek a vén falusi korcsmárosok szoktak lenni.

— Steinné apja! — mondta Estella.

És az öreg korcsmáros mellett a Jókai aczélmetszetü arczképe.

Steinné könyökig felgyürt ruhában lépett be. Az arcza piros volt a lángtól, a szeme vidoran csillogott.

— Egykor, ha megunlak benneteket, lányok, elmehetek a Jenő báró birtokára gazdasszonynak. Felfogadott. Kis malaczokat nevelni, sárga libácskákat és totyogó kis kacsákat költetni, tavaszszal rugónélküli kocsin hajtatni zöldülő réteken és télen derékig érő hó van az udvaron . . . Ez kellene nekem, hisz falusi lány vagyok. A Sajó mellett, egy elhagyott csárdában mérte a bort az apám és téli este ugattak a rókák meg a farkasok a folyóntuli nádasban. Kisasszony, még várakozni kell! Estella, mutassa meg a hölgynek az arczképalbumot.

A pirospongyolás, menyecskés asszonyság magassarku papucsában gyorsan kifordult a szobából.

Estella egy fiókból piros bársonyba kötött albumot vett elő. Férfiarczképek voltak benne. Fiatalok, öregek, czivilek, papok és katonák, Szirmai Imre és Ujházi Ede, Bródy Sándornak a homlokába hull a haja, mint egy regényhősnek, majd a főherczeg ezredesi kabátban, egy kis fiu falovon, könyökére támasztott fejjel Reviczky Gyula, városligeti fotográfián Lázár hirlapiró két lánynyal, emitt egy aranykeresztes pap, majd pesti szép emberek: Tiller Mór nagy szakállával és a szép Farkas Béla, Kossuth Ferencz és Tarján Vilmos, akik a nőknek tetszeni szoktak, Beketow czirkuszigazgató és Baumann Karcsi népénekes, az oroszlánfejü Ábrányi Kornél és Kemény bácsi, öreg hirlapiró (aki bizonyára csak tisz-

teletből került a szép emberek sorába, mert éjjelente az orfeumi hölgyek között szivja virzsiniáját, gondolta Rezeda ur), kedves, nőknek való arczok : a szép Szomory és Iványi Jenő, Molnár Viktor és Gálos Kálmán, Hadik Sándor és Márkus Miksa, akiknek képei Calderoni kirakatában függtek és emlékbe egykor megvették a lányok, aztán tömérdek nő, régi és uj divatban, olyik mellé fekete fátyoldarab volt fektetve, akik bizonyosan már meghaltak. Aztán forditott megint Estella és nagy képen, Zrinyi Miklós ruhájában, erkélyen állott Alvinczi Eduárd. A kis őrházon megkondult a jelzőharang.

— Pszt! — mondta hirtelen Estella.

A szomszéd szobában sikoltozva nevetett, galamb módjára bugott, hiszterikusan visitott és könybe, zokogásba, mámorba fulladó szavakat kiáltott egy női hang.

— Pepita, a czudar — mondta gyülölettel Estella. — Őrjöngést szimulál a férfiak izgatására. A minap egy angol tréner ismerősöm aludt itt, hogy a reggeli vonatot bevárja. Pepita egész éjjel őrjöngött a szomszédban, az angol fel-felébredt és ugyanakkor felköltött engem is. Legalább tizszer ébredt fel a bolond angol. Istenem, milyen nehezen virradt meg.

Talpra ugrottam. Vakon, szédülve, magamon kivül rohantam az ajtónak. Nem tudom, hogy jutottam ki. Az utczán már sötét volt, hideg eső esett, az arczom tele volt könnyel és mellbe taszitottam egy becsipett fiatalembert.

Rezeda ur mindkét kezét fogta Horváth kisasszonynak az elbeszélés alatt.

Könyes szemmel nézett a leány elborult szemébe.

— Igazán igy történt? — kérdezte a férfi csendesen.

— Becsületemre!

Rezeda ur erre kezet csókolt a kisasszonynak.

XI.

A pillanatnyi elmezavar.

»Kedd. Reggel 6 óra.

Urnő, letérdepelek és Istennek ajánlom a lelkemet. Régi Werndl-féle fegyver megtöltve fekszik diványomon, csak azt sajnálom, hogy csunya lesz a póz, amidőn lábam ujjával meghuzom a ravaszt. Régi iróim és saját meggyőződésem szerint: hat lat por és tiz deka ólom segit rajtam. Elutazom, pedig ugy szeretnék élni, mint Toscában a tenorista szivrehatóan énekli. (Kár, hogy két ballába volt a szinésznek.) Emlékszik Mannheit Jacques-ra gróf Almaviva szerepében? Egymás mellett ültünk a nézőtéren, de Toscát egyedül hallgattam a nézőtér zugából hajdanában és elhatároztam, hogy egykor, ha Isten is ugy rendelte, szomoru képü kisbőgőssel fülembe, szivembe játszatom e dalt, — hajnalodik az Angyalvárban! — és reggelre meghalok. Felhuzom a függönyt az éji pihenőben elárvult ablakomon (hisz senki sem sóhajtotta alatta éjjel, a hold, mint mesebeli jelvény állt a ház régi tetője felett, hogy »szeretlek, szeretlek, hozzád kivánkozom, mindenem!« és erkélyem néma volt, mint a szevillai regényekben), a napsugár játékos kedvvel jön Rákos felől, kocsik szaladnak, emberek mozgolódnak odalent, négy emelet mélységében, hajnali utazásra gondolok tán, midőn gyorsvonaton mentem északra vagy délre és egész éjszaka a vasuti kocsik lánczainak a csörgése mulattatott, amint összecsapódtak, meg elváltak, tamtam, betegség elől futó uriember módjára bujtam el a hálókocsi pamlagán, holott tejfehéren, alsószoknyában ment a fülkém előtt a kivánatosan borzas román asszony... Francziául kellett volna hozzászólni, a navarrai grófnak bemutatkozni, kis, szentséges hugomról beszélni, aki Avignonban a nővérek zárdájában apáczának készül, mert rangjához méltó férfiut nem talál, őseimről: őrült Fülöpről és a szécsényi rablóvezérekről regélni, a sánta lordot emlegetni, majd az orleansi házat és a titokzatos hegyekre, andalitó sikokra, a Hernád furcsa völgyeire, vagy a hajnali homályban pirosló vashámorra mutatni, félig megtébolyodni versektől és szerelemtől — és elcsábitani a szép román asszonyt, aki egyébként a hálókocsik Henry IV.-szakálas kalauzát kereste. Mozdulatlanul maradtam keskeny ágyamon és csupán önre, az ismeretlenre, az egyetlenre, szivem királynőjére gondoltam mindig, mindig... Más nők jöttek, sárga selyem ruhában, zsidó asszonyok, akik mozdulataikkal, szemükkel, különös nyakukkal, kéjes orrukkal, piros nyelvükkel édesitett vastag ajkukkal és szerelemre váró, ringó és emelkedő hátukkal csábitón vonultak el az ifju költő előtt... Sajnálom, urnőm, hogy ezt leirtam. (Hisz remélhetőleg kiadja A Nap ezen utolsó levelemet!) Senki sem jött felém: ez az igazság. Szinte félig haldokolva néztem a gyönyörü nőket, akik az utczán, kávéházban, vagy a szinházban eljártak mellettem. Tovább mentek poczakos és zsiros külsejü férfiaikkal, akik napközben talpalnak rossz szagu üzletekben az Andrássy-uton, vagy a Király-utczában, sommás keresetet irnak, vagy a szegény munkások orvosai, mig én hiába néztem meg a házszámot, ahová betértek. Olykor éjszaka gyilkosságra gondoltam a látott nők miatt. Ilyenkor voltam a legboldogabb. A kést a balszembe eresztem, ameddig csak lehet. A pisztolyból a golyót a két szem közé küldöm. Kemény öklömmel a gyomorra és az orra irányitom a czélzást. Vagy kardpárbaj lesz az ismeretlen nők ismeretlen férfiaival: midőn is teljes biztonsággal gondoltam gyermekkori barátomra, Kázmér A. lengyel herczegre és tánczmesterre, aki csupán bordaközi vágásokra, hasra mért, traverzón sujtásokra és a térdre, az inakat átvágó cselfogásokra tanitotta a fiatalembereket. A karcsu flörett egykor oly könnyedén járt kezemben, mint egy finom czigaretta és a pisztoly czélgombját megszoktam ellenfelem lábához irányitani. Gyilkosság, halál, valakit megölni, esetleg börtönbe menni, kötelet kapni, a Browningot egyetlen kézmozdulattal használhatóvá tenni, verekedni, orrot leharapni, fület kitépni, fogsort széjjelzuzni: egykor ugy tünt fel nekem, mint a világ rendje. Szerettem megvadult lovakat megállitani, kardot viselő hadnagyokkal szembeállani puszta kézzel, tiz erős ujjam tán a bikát is megfojtotta volna, — és most irok önnek, urnőm, a Toscából zenehangok járnak át vad szivemen, hogy reggelre meghalok.

Mindenkinek megbocsátok, urnőmnek is. Hódolattal, mélyrehajtott fejjel, szilaj indulatoktól megmenekülten, elcsüggedve és csupán az ólomban bizakodva vallom önnek, drága hölgy: szeretni többé nem tudok.

Egykor regényhős voltam, most unott, rosszkedvü, fáradt uriember lettem. Nők is lettek volna tán, akiket megöleltem?... Nem, csupán ön volt az egyetlen, akit valaha szerettem. Az előbb sirtam kegyedért. Furcsa, hogy nagysága előtt igazolom magam. Ugyan mi köze az egész dologhoz?

Reggel van. A nap, az élet, nagysága, meg egyéb ostobaságok... Verseket olvasok majd Anyeginből. A ballet-et, vagy a Tavaszt. Isten önnel, királynő!«

Horváth kisasszony estefelé kapta meg a levelet. Kocsira ült és Rezeda urhoz hajtatott. A hirlapirót ekkor már elvitték a mentők. A katonafegyver derék sebet vágott szive felett. A kórházban még életben volt, vén apácza ült ágya mellett és a spanyolfalat előkészitették az éjszakára.

XII.

Ősz a multban.

Ősz volt, Budán, a Tabánban egy régi házban, ahol hajdanában királyok kedvesei lakhattak, mert hisz a földalatti ut, amely félig beomlott, csupán arra volt alkalmas a királynak, hogy éjjelente kedvesét meglátogassa. Egy-egy ajtón a Corvin-czimer, a ledőlt erkély maradványain is hollómadár állong. A vén kövek kinézegettek a falból, mintha kiváncsiak volnának a körülöttük folyó életre, a földalatti folyosón csupán vidra sétált magányosan, a tetőn a szélkakasból csupán a kakas farka maradott meg: az forgolódott furcsán, gyermekmesebeli groteszkséggel, mintha csak a hütelen kakast óhajtaná helyettesiteni.

Rezeda ur tehát ebben a házban vett lakást, két szobácskát, az egyikbe beköltöztette Horváth kisasszonyt, a kalapskatulyáival, a másikba könyveit, kék frakkját és csipkés mellü báliingeit helyezte, amilyen ingben közönségesen járni szeretett a romantikus férfiu. (Horváth kisasszony pompásan értette a csipkés ingek vasalását!) A keskeny ágyban Rezeda ur aludt. Klára a földre vetette nyugvóhelyét, egy régi mécsest égettek a falba vésett feszület alatt és a mécsvilágnál éjjelente beszélgettek.

Olykor vendégük is volt a kis Bonifácz Béla személyében, aki hosszadalmas kóborlások után, gyalog, vonaton, tutajon a Dnjeperen Dideri-Dir leányaival hazaérkezett Szibériából. Tuberkulózist és Buddha imádatát hozta a földgolyó tulsó feléről. Egy hétig, tehervonaton juhokkal, lompos lovacskákkal és buddhista papokkal utazott Bonifácz Béla kirándulása alatt valahol a kinai határon, ahol kozák helyőrségek voltak és a lányok magyar csikóstánczot lejtettek az unatkozó tisztek mulattatására. A tehervonaton Béla megtért, kinai imádságot tanult és Budára érkezve azon mesterkedett, hogy Buddhának uj hiveket szerezzen ebben az országban, ahol az igazi öreg Istent sem imádják már elegendően. A napkeleti isten csodálatos ékesszólással ruházta fel boldogtalan kis hivét, aki tán rongyosabb volt, mint valaha. De most már tudta, hogy miért rongyos.

Tehát ősz volt és a tabáni tornyokban mélán kongtak az óraütések. A ház előtt vén eczetfa állott, amelyet tán még Zsigmond király idejében ültettek. Rezeda ur az ablakból mindig az eczetfát nézte. Napról-napra megfigyelte, hogyan pirosodnak a fa levelei és gyermekes szomorusággal nézett egy-egy elszálló levél után. Egy nagy karosszéket találunk a lakásban. Megöregedett királyok hallgatták tán e helyről ifju kedvesük mesemondását, — hisz a nők oly gyönyörü meséket tudnak mondani! Vagy talán öreg herczegnők üldögéltek és fiatal lovagok élczein, pletykáin mosolyogtak és a királynő anyja fejét csóválgatta a szomszédbeli udvarban lábrakapott erkölcstelenségen. Most Rezeda ur ült a karosszékben, mert a lőtt seb nehezen gyógyult, nem igen volt szabad sokat mozognia és Horváth kisasszony minden czigaretta-szippantásnál szemrehányólag nézett Bonifácz Bélára, aki egy sarokban pompás helyet talált magának. Egy gyermekbölcsőbe ült, amelyet az elmult lakók itt felejtettek. Tán meghalt a gyerek és nem akarták magukkal vinni a szomoru emlékét. Hétszámra lógatta rövid lábait a kis Bonifácz Béla a bölcsőből és naponta nem mondott többet tiz szónál. Estefelé felkerekedett és elment valamerre... Valahol, elhagyott kertekben aludt, mint a jó Isten madarai, mert sohasem fogadta el az éjszakára való meghivást...

Egy napon igy szólalt meg a bölcsőből:

— Ti sohasem szoktatok csókolózni? Elmegyek sétálni, csókolózzatok.

Klára bánatosan lehajtotta a fejét, s megsimogatta a Rezeda ur arczát:

— Majd ha meggyógyul az én jó uram, ha ismét egészséges lesz, akkor mindig az ajkán lesz az ajkam. Most még csak szolgálóleánya vagyok az én királyomnak.

Bonifácz Béla nem szerette a vitatkozást. Tovább lógatta a lábát, szivta a kapadohányt, amelyet takarékosságból száraz akáczfalevéllel kevert. Horváth kisasszony egy szentté válott középkori apácza csöndes lépteivel járt-kelt a szobában, főzött és takaritott, a szomszédasszonynyal traccsolt a folyosón, mert tudta, hogy ennek Rezeda ur örül. Szórakozik a kedves... És regényt olvasott a képesujságban, amelynek folytatását mindennap kiváncsian várta.

— Istenem, mi történik Soroksári gróffal? — mondta néha, mert Rezeda ur ennek is örült. Hisz nem csupán a szomorkodás foglalja el a kedvest... Mindig alacsonysarku czipőben és pongyolaszerü ruhában járt, fru-frut és kis keresztet viselt, a konyhaedényeknek neveket adott és a szomszédbeli Miczivel, egy hatesztendős kisleánynyal egész délután eljátszadozott... Rezeda ur csendesen mosolygott a szempillái alatt. Nem unatkozik a kedves... Franczia nyelvtant forgattak, Bonifácz ur néha közbeszólt a helyes kiejtés miatt és egy napon egy vidám kis madarat hozott haza a tabáni piaczról Klára. A kis madár regényes, tornyos, lombfürészszel faragott házikóban lakott és midőn az eczetfa lombjai között átléptek az őszi nap sugarai, a mesebeli házikóból felcsendült a czinke füttye. Klára az ajkára tette az ujját, szinte földöntuli boldogsággal nézett a madárkára... Rezeda ur lehunyta a szemét. Istenem, van valami a világon, ami a kedvesnek örömet okoz.

Igy éltek Budán, a Tabánban, régi házban, hol Zsigmond király eldugdosta a szeretőit. Az eczetfa levelei mind pirosabbak és az óraütések hangosabbak lettek az őszi csendességü városrész felett. Bonifácz Béla kimászott a bölcsőből.

— Mégis csak elmegyek vallásalapitónak! — mondotta és másnap nem jött el a szokott időben...

(Folytatása következik.)

Toll és tőr.

— *ápr. 11.*

A MÜCSARNOKBAN megint békülnek. A müvészek megegyeznek az emberekkel: a Szinyei-Mersék, Fényesek, Grünwaldok megállapodnak a Kézdi-Kovácsokkal. Megint két biráló-bizottság lesz és a modernek megint helyet kapnak a Mücsarnok termeiben. A laikusok bámulva kérdik, hogy olyan nagy esemény-e ez? A laikusok kérdése jogos, de azért az esemény mégse lekicsinyelni való. Képet azért nem vásárol többet a közönség, tehát anyagi hasznot ez a reform nem jelent a müvészeknek. De ha a változás nem is érinti a zsebet, nagyon közelről érdekli a müvészi önérzetet. Képet ezután is a tehetségtelen mesteremberek fognak eladni, de a müvészek megkapják legalább azt az elégtételt, hogy nem kell magukat alávetni a nagyszámban és négykézláb pingáló

mesteremberek biráskodásának. A müvész lemond, ha kell, az anyagiakról, de ráadásul nem lökheti oda önérzetét a mesteremberek lábai elé. Ezt a mesteremberek nem értik meg, de hisz éppen ezért mesteremberek ők s nem müvészek.

—

A DECZENTRALIZÁLT SZINHÁZ. Beőthy László tehát megkapta Debreczent. A romantika helyébe, mely eddig a küzdő vidéki szinészetet körüllebegte, a jóltáplált üzletiség lépett. Debreczennek szinház kellett és ehelyett kapott egy fióküzletet, ahol minden másodrangu lesz, diszletek, szinészek, szerzők,— a darabok, melyek egy pesti bukásra vannak szánva, előbb itt fognak megbukni, a tulfiatal, vagy tulöreg szinészek pedig állandóan itt fognak nyaralni. Az a szép, gyönyörü irodalmi tradiczió, mely a debreczeni szinházat bearanyozta, a Prielle Kornélia és Petőfi forró estéi, Arany János ripacskodása . . . ez szépen el fog kopni. — De a deczentralizált kultura ! — mondják ők. Sajnáljuk, de nincs mit deczentralizálni. Ami Budapesten sincs meg, azt nem lehet vidékre vinni, s nagyon aggódunk, fog-e Debreczen elsőrangu premiéreket kapni, mikor ilyeneket még az Izabella-téren is ritkán látunk. A deczentralizált szinháznak Magyarországon, ahol az igazi szinpadi irókat egy kézen lehet megszámolni, nincs sok értelme. Ezeket nem lehet deczentralizálni. A többi szivesen engedi magát, de nincs köszönet benne.

—

NAGYON FELHÁBORODTUNK, *mert Berlinben lelepleztek. Megirták a magyar irodalmi viszonyok jellemzésére, hogy egy Kerpely Mihály nevü iró az irótársától kért husz koronát kölcsön a végrehajtó kielégitésére. Mert Kerpely Mihálynál a végrehajtó jelentkezett és Kerpely Mihálynak nem lévén husz koronája, a barátjához fordult s azt fosztotta meg az imént felvett tárcza-honoráriumtól. De hát miért kell e miatt felháborodni ? Az adóvégrehajtó a berlini irók előtt sem ismeretlen fogalom s D'Annunzio is sokat beszélhetne erről a kellemetlen tolakodóról. Sőt vannak Magyarországon is irók, különb csengésü névvel, mint amilyen Kerpely Mihály ur, akikhez szintén ellátogat néha a végrehajtó. Végrehajtást szenvedni nem diffamáló se az iróra, se a nemzetre. Sőt adótfizetni se olyan megalázó valami, hogy azt csupa szégyenérzetből meg kellene tagadni. És magunk közt nem is szégyeljük se a végrehajtást, se az adófizetést. De Berlintől rossz néven veszszük, hogy ilyesmit feltételez rólunk s szégyenünkben azzal a kifogással védekezünk, hogy Magyarországon nincs is egy Kerpely Mihály nevezetü iró. A kifogás annyira naiv, hogy ezután a berliniek még ostobább meséket is költhetnek rólunk, mint amilyen a Kerpely Mihály nevezetü adóalany szomoru históriája.*

—

TEHÁT A NEMESSÉG IS, uraim, nemes és vitézlő uraim, igen, az önök nemessége is kezd hasonlitani a többi magyar speczialitáshoz, a margarinos vajhoz, a czukrozott tokajihoz és az ugynevezett magyar drámához. És hozzá nem is az uj kutyabőrök körül vannak bajok, azok kifogástalanul rendben vannak, meg van a nyugta, az elismervény a kiállitásukról ; az ősi családfák visszanyesett gallyai körül támadtak elintézésre váró ügyek, ugy a hatodik, hetedik ős körül, akik tudvalevőleg a legmeggondolatlanabb módon szoktak volt házasodni, egy cseppet sem törődve azzal, hogy a késő unoka kamarásságát ezzel milyen kellemetlenül megnehezitik. Mert bizonyára nem volt könnyü munka egynémely családfák legalsó ágain levéltárilag behegeszteni a forradást, amit esetleg egy pajzán polgári menyecske karmolt bele a nemesi hajtásba. És most kiderül, hogy még ez a nehéz munka sem használt : a régi nemességek egynémelyike erősen kifogás alá esik. Ennek bizonyára azok fognak legjobban örülni, akik maguk kezdték el a családfájuk ültetését, mert ha eddig szomorkodtak is azon, hogy az uj törzs kissé még vékony, most megnyugodhatnak abban, hogy legalább valódi, szolid és biztos alapon könyveltetett el a hiteles, finom uj kutyabőr.

—

HUSZ MILLIÓ — APRÓPÉNZBEN.

(A czetinjei királyi palota előtt 20 strájkocsi áll. A miniszterelnök leszáll az egyik kocsiról s kihallgatásra megy Nikitához.)

A miniszter : Felség, itt a husz millió korona.

Nikita : Hol van ?

A miniszter : Nézz ki az ablakon. Az utczán 20 szekeret látsz, minden szekéren 25 teli zsákot. Azokban van a husz millió korona.

Nikita : Te disznó, te becsapsz engem ?

A miniszter : Ha nem hiszed, hogy a zsákokban husz millió korona van, hozasd be a zsákokat, bontsd fel és számláld meg a pénzt.

Nikita : Én már hetvenhárom éves vagyok s alig élek egy-két esztendeig. És ezt a pár esztendőt azzal töltsem, hogy reggeltől estig pénzt olvassak ?

A miniszter : Felség, én nem tehetek róla. A pénz most érkezett meg vasuton ezekben a zsákokban és én nem tehettem egyebet, mint hogy rögtön ideszállitottam.

Nikita : Ezt jól tetted. De mondd meg őszintén, mennyit loptál el belőle utközben.

A miniszter : Ha nem hiszed, hogy mind a husz milliót idehoztam, számláld meg a pénzt. Én nyugodtan várom az eredményt.

Nikita : Husz milliót számláljak meg ! Husz milliót öt-, tiz- és kétfilléresekben. Jól van, Bozovicskovics. Szállittasd be a husz milliót a kamrába, délután pedig doboltasd ki, hogy megjött a husz millió. Ha ez megtörtént, szállittasd el a pénzt az államkincstárba.

A miniszter : Mind a husz milliót ?

Nikita : Hát persze.

A miniszter : Nekem mondod ezt ?

Nikita : Ha nem hiszed, olvasd meg elszállitás előtt a pénzt.

A miniszter : Husz milliót olvassak meg ! Husz milliót öt-, tiz- és kétfilléresekben ? Felség, én is tul vagyok már a hetvenen.

Nikita : Az istenségét, hát mit csináljunk ? Senki sem fogja elhinni, hogy husz milliót szállitunk be az állampénztárba.

A miniszter : És mert senkisem hisz és mert mindenki gyanusit, ajánlok valamit.

Nikita : Szóval, te már levetted a magadét a husz millióból.

A miniszter : Nem én. Olvasd meg a pénzt, ha nem hiszel.

Nikita : Jól van és most takarodj. Délután pedig olvasd meg a pénzt, ha nem hiszed.

(A miniszter kisiet a fogadóteremből.)

Nikita : Mégis jó, hogy Ausztria-Magyarország apró-pénzben küldte a 20 milliót.

—*sz.*

Egy kurtizán dalaiból.

Oh, én nagyon pazaron éltem!
A boldogságom gyönge fátylát,
A boldogságom gyöngyös fátylát
Könnyelmü kézzel kettétéptem.
Oh, én nagyon pazaron adtam!
Ha kértek, sose halogattam,
Sosem zártam be a kilincset,
S rögért cserének drága kincset,
Szivből nevetve, szivet adtam.

És sose kaptam. —

Szentséges Ég, hogy megremegtem,
Mikor megtudtam: nincs mit adnom.
Mikor egy páros, játszi esten
A nagy májusból télbe estem.
S hunyó tüzemnek lobbanását
Hiába... oh, hiába lestem!...
Hideg, hideg márvány a testem.
De két karom mégis kitárom,
A vágyók hadját hiva várom,
Nézzétek: ez tavaszi pompa!
És jöjjetek pazar lakomba,
Mindent igérek és adok!
— — — — — — —
S kiváncsi gunnyal, rejtve nézem,
A talmi kincsért mit kapok?!

Edirna.

Krónika II.

A. fegyvernök.

— *ápr. 11*

Moskovitz Geyza... Már ez a két szó ebben az összetételben is milyen furcsán hat. És a nevénél nem sokkal kevésbé volt különös az élete. Elragadó, kedves ember volt. Tehetsége volt a jó modorra, a savoir vivre-re, a legkülönb helyekre volt bejárása (nem bejárása volt, otthon volt azokon a helyeken), szép ember volt, beavatott férfi és mégis, amikor meghalt, számos kedves adomán kivül nem maradt több e kedves felsőmagyarországi romantikus ur — zempléni Moskovitz Geyza — után, csak ez az elnevezés: fegyvernök. Hü fegyvernöke volt Andrássy Gyulának. Ez volt az élete. Ezért töltötte délelőttjeit a parlamentnek politikusoktól, faiseuröktől és egyéb piszkosoktól hemzsegő folyosóján, ezért fordult meg este a kaszinóban, ezért tárgyalt miniszterekkel, képviselőkkel és még azok alatt álló emberekkel is, ezért költötte pénzét, ezért olvasott újságokat, ezért türte, hogy méltatlan kéz is szoritsa az övét, a tisztát és a jól ápoltat, ezért élt, ezért volt a világon: a barátságért.

Geyza, ha régebben él, a szép világban, az ő nemes lelkének igazi korában, gyönyörü életet élhetett volna. Akkor ő az a férfiu, aki a pogány elleni harcban entestével védi meg urát, királyát; ő az, aki egyedül, csak a becsületétől és a sisakjának a kócsagjától követve lovagol át az ellenfél táborába. Ő az igazi félelem, gáncs és makula nélküli lovag, akinek a számára várurnők és herczegasszonyok a saját költségeken ezredeket állitanak fel és ekvipiroznak, ő a király asztalnoka, belső szolgálattévő kamarása, a herczegurfik nevelője, az egész ország jó embereinek barátja, asszonyok vágya, leányok álma. Neve, mint ama Bayardé vagy Széchy Károlyé, belekerült volna a történelembe. Arczának mását medaillonképben keblükön hordták volna a hölgyek, akik éjszakánkint miatta hevertek boldogtalanul a hives nászágyon. Templomok védelmezője lett volna, verhetetlen bajtárs a baráti toron. Vitézi tornára mindig más-más hölgy szineinek oltalma alatt indul és piros-zöld pázsiton esik el, füszálak között, amelynek apró, éles feje piros rubint gyanánt az ellenség vérének cseppjét hordozza.

És igy? Igy, hogy, mint mondani szokás, a villanyosságnak, a telefonnak, a Marconigráfnak és a technika csodás haladásának évszázadában élt, minden dicsőség, ami őt érhette, az volt, hogy a Ház üres és unalmas ülésnapjain a politikai riporterek néha az ő nevét is beirták a folyosói karczolatokba. (Képzelem, hogyan örült szegény Moskovitz Geyza, amikor a nevét ujságpapirosra nyomatva olvasta.) Fegyvernök lett, ennyire vitte és ez volt az ő minden élete, az ő minden sikere. Ez és talán annyi, hogy a hölgyek szerették, hogy gyakran lakására hazatérve kedves és névtelen küldemények hajlongtak előtte, tearózsáknak a fejei, amelyek ösmeretlen utról érkeztek és amelyekért nem is lehetett köszönetet lehelni a kézre, amely őket küldte... Mondják, hogy Moskovitz Geyzát, a fegyvernököt ilyen boldogságok is érték, és hogy ő ezzel be is érte. Nem vágyódott többre, barát akart lenni és lovag, és most bizonyára igen csodálkozna azon, hogy vannak, akik az ő immáron befejezett életét elhibázottnak tartják. Ő nem tartotta annak, ellenkezően, szépnek és teljesnek tartotta azt, talán egy kicsit dicsőségesnek is.

És mi a mi nagy lelki szegénységünk odujából azt az üzenetet küldjük Moskovitz Geyzának immár süket fülébe, hogy neki volt igaza. Ha az embernek az a hivatása, ha bensőséggel, ha lirával tudja csinálni, akkor felsőbb dolgok, költészet és bölcsészet is vannak az olyan életben, amilyen az övé volt. Sok mandátummal, politikai beszéddel, árokszéli dudvaként viritó dicsőséggel, ujságczikkel felér az a tudat, hogy az ember mindig tiszta volt, hogy jó lélekkel kinálták számára az ölelést, amit ő elfogadni kegyeskedett, hogy hü volt barátaihoz és azok is őhozzá, hogy megértette a finom gyümölcs izét és szagló érzéke a nemes illatok iránt nem volt érzéketlenül barbár, hogy füle zenei hangokat hallott a selyem suhogásában, hogy értett a paripa lábának, a kutya fejének és a macska szőrzetének nemességéhez, és hogy életmüvész volt, anélkül hogy oly triviális lett volna,

hogy ezt az elnevezést magával kapcsolatban használta is volna.

Mindez — oh tisztelt törtetők és fanatikusok, képviselőjelölt és szabadsághős urak — nagy dolog, szép dolog. A régi görögök értettek is hozzá és külön filozófiájuk is volt az életnek arról a módjáról és arról a fajtájáról, amelyiknek Moskovitz Geyza tehetséges mestere volt. Önök nem becsülték őt annyira, mint saját magukat, és azt hitték, hogy amikor a »fegyvernök«-epitetont ragasztják az ő sudár lovagi alakjára, ezzel a kevesebb értéknek a bélyegét ütötték rá. Minő tévedés! Ő bizonyára soknak, élethivatásnak tartotta a fegyvernökséget, a hüséget, a barátságot. Becsvágygyal volt fegyvernök, becsvágygyal volt barát és *becsvágygyal volt szerény ember*. (Ez nem axióma, kérem, és nem paradoxon, és nem szükséges, hogy agyukat e mondás megjegyzésével terheljék.)

Egyszerü fegyvernök volt és éppen ezért volt seigneur. Egyetlen vágya volt csak, és ez: hogy ne legyenek külön személyes vágyai. Másokért élni, a mások nevét, hirét, hatalmát gazdagitani, ezért élt. Ezért dolgozott, ezért munkálkodott és ezért tagadott meg magától minden olyan munkát, ami az ő személyére nézve produktiv lehetett volna. Magaválasztotta baráti ura oldalán élt, ajakán az ő nevével halt meg. Boldog és teljeséletü férfiu mult el Moskovitz Geyzában, a fegyvernökben. **L. L.**

A tudomány jegyében.

Zseni-tenyésztés.

Két év előtt felvetődött az a kérdés, hogy van-e módja a zseni-nevelésnek. A kérdést történetesen Wilhelm Ostwaldhoz intézték s a német tudós a szimpla kérdésre egy jókora kötettel válaszol. Az ő felelete abban foglalható össze, hogy semmiféle elemekből sem lehet olyan melegágyat összehordani, amelyből matematikai bizonyossággal nőne ki a zseni. A világ ezt minden bizonyitás nélkül el is hinné Ostwaldnak, mert hiszen olyat mond, ami semmiben sem ellenkezik az általános véleménynyel. Ostwald mégis bizonyit. Nem a kérdést, de a japánokat veszi komolyan, akik ezzel a kérdéssel hozzá fordultak. Nyilván úgy vélekedett, hogy minden kérdés mögött kell valamelyes komoly magnak rejtőzni, ha a kérdés a japánoktól származik. Mert ha a kérdésre a felelet olyannyira magától értetődő lenne, hogy a disputát egyszer és mindenkorra kizártnak tekinthetnők, az esetben a japánok is megnyugodnának az általánosan elfogadott megállapitásokban s nem feszegetnék a kérdést. De ahol kérdeznek, ott már kételkednek. Ha a japánok kérdeznek, akkor a kétkedésnek az alapja már annyira komoly, hogy a saját hitünk is megrendül tőle. S a saját hitünk alátámasztása megérdemel egy kötetre való argumentumot.

Ez a benyomásunk arról a tudományos munkáról, melyet Ostwald másoknak czimzett, de tulajdonképpen nekünk irt. A könyv czime: Nagy férfiak. Néhány korszakalkotó hiresség életrajzát kapjuk benne oly feldolgozásban, hogy az adatok csoportositásából szembeötlővé váljék mindaz, ami a zsenit kora ifjuságától késő vénségéig jellemzi. Látjuk a zseni születésének, majd fejlődésének körülményeit, s mert ugyanazok a körülmények ugyanazokat a fejlődésbeli jelenségeket idézik elő, ebből azt lehetne következtetni, hogy a körülmények czéltudatos összeállitásával megoldottuk a zseni-problémát. Ha a déli éghajlat kedves a pálmának, egy északi vidéken is eredményesen nevelhetünk pálmát az éghajlati viszonyok mesterséges megváltoztatásával. Ez a törekvésünk a vegetácziós világban is csak nagyritkán jár sikerrel, s a tapasztalások igazolják, hogy az emberi társadalomban még kevesebb a kilátásunk arra, hogy mesterséges uton olyat neveljünk, ami jóval maga mögött hagyja az átlagos emberi tipust. A körülmények csak kedvezhetnek bizonyos fejlődési fokozatnak, de nem okvetlenül eredményezik azt. Látunk ugyanolyan kedvező körülmények közt élő családokat, amelyeknek az egyik sarja zseni, a másik kretén. És látunk családokat, melyeknek életviszonyai alig egyeznek meg valamiben egymással. Itt a legkedvezőbben szituáltak sokszor csak az átlagembert nevelik ki magukból, mig a mostohább viszonyok közt élők zsenikkel lepik meg az emberiséget. A zseni születése tehát nem szabályozható törvényekkel. Az egyetlen valószinüség, hogy a kedvező körülmények elősegitésével az egyén fejlődési utja könnyebben vezet a magasba, mint annak az egyénnek pályája, aki a benne élő természeti őserő egy részét arra kénytelen pazarolni, hogy a külső körülményekben felgyülemlett akadályokat eltakaritsa az utjából. De még igy is meglepetésekre ébredhetünk s azt észlelhetjük, hogy akadnak itt-ott egyéniségek, akik a viszonyok abszolut mostohasága mellett is egy magasabb fejlődési fokot érnek el, mint azok, akiknek minden feltétel megadatott arra, hogy tulemelkedjenek a köznapi átlagon.

A zseni-tenyésztés gondolata nyilván abból fogant, hogy a tehetségfejlesztés immár nem tartozik a megoldhatatlan problémák közé. De hát mi köze a tehetségnek a zsenialitáshoz? Ez a két tipus annyira más és más, hogy egymással össze sem hasonlithatók. A talentum örökölhető, — igy mondják a modern filozófok — de a zsenialitás egyéni. A két fogalmat érdekesen különbözteti meg egymástól Weininger. A népies felfogás a talentumot és zsenialitást oly közeli kapcsolatba hozza egymással, mintha a zsenialitás hatványozott foka lenne a talentumnak s mintha az utóbbinak fokozatos fejlesztésével eljuthatnánk az előbbihez. Talentumot, mint például a matematikai talentumot, születésekor örökölhet valaki. Ez a talentum könnyedén oldja meg a legsulyosabb matematikai problémákat s könnyen sajátitja el a matematika tudományát. De mindez nem feltételezi még azt, hogy felleljük benne a zsenialitást, ami azonos az eredetiséggel, egyéniséggel és produktivitással. És megforditva: vannak zseniális emberek, akikben semmiféle specziális talentum sem fejlődött ki tulságos magas mértékben. A zseni tehát semmi esetre sem legmagasabb foka a talentumnak, sőt egy egész világgal különbözik tőle. Heterogén természetek ők, akik nem mérhetők és nem hasonlithatók össze egymással.

A talentumnak kétségtelenül kedvező talaja az iskola. De már ez a körülmény is amellett szól, hogy mennyire más természetü ez a két embertipus. Az iskola fejlesztheti, fogékonyabbá teheti a talentumot, mely nem is lázong az iskolának ama törekvése ellen. A talentum megadással türi, hogy a mások képére átformáltassék. Befogadja mások szellemét, felfogását és itéletét. Megalkuszik az ellentétekkel s vezetteti magát azon a vágányon, amelyre az iskola szelleme rászoritotta. S a zseni? Ostwald különös gyüjteményét adja annak, hogy a nagy emberek mily merev ellentétben állottak mindig az iskolák rendszeréhez és szelleméhez. Minden foglalkoztatta őket, csak éppen az nem, amit az iskola a maga legfőbb hivatásának tekintett. Az iskola tehát korántsem előfeltétele a zsenialitásnak s ha Ostwald nem is mondja ki határozottan, de a sorok közt sejteti, hogy a zseni az iskola ellenére fejlődött mérhetetlen magasságig az átlagos nivó fölé. De ha

sem az életviszonyok, sem az iskola nem teszik kedvezőbbé a zseni születésének az eshetőségeit, hol keressük hát a feltételeket, melyeknek beállta matematikai pontossággal, vagy legalább is valószinüséggel kiváltja a zsenit a társadalom szellemvilágából.

Ostwald nem ad erre nézve utbaigazitást. A zseni dolgának mondja ama feltételek előteremtését, melyek legjobban megfelelnek egyéniségének. Mert ha tőlünk kapja s tőlünk el is fogadja azokat, ezzel már akkora konczessziókat tett egyéniségének, hogy azzal csorbát ütött eredetiségén. De hát képzelhető, hogy az őseredetiség: a zseninek legsajátosabb ereje felvegyen magába más, idegen erőt? Az ilyen felvétel gyanussá teszi a zsenit. Aki befogadja, nem zseni, aki pedig zseni, annak hiába kináljuk. A zseni fejlődését számtalan faktor segiti elő, s Ostwald szerint valamennyiünk kötelessége, hogy a zseninek segitségére legyünk ott, ahol ő maga fáradozik azon, hogy ezeket a faktorokat a maga szolgálatába hajtsa. A támogatás egyetlen helyes módja, hogy lehetővé teszszük a szabad kutatást.

És Japán már megfogadta a tanácsot. Európa minden kulturállamában láthatjuk a szabad kutatás vándorait, akik felszivják magukba mindazt, ami kiválót a kulturnépek produkáltak. De ne higyjük, hogy ez a rendszer tömegesen szüli a japán zseniket. A lángelmék ezután se lesznek szaporábbak, csak a talentumok sokasodnak. A természet állja utját annak, hogy az egész emberiség egyetlen merész ugrással siessen előre. Az ő czélja a fokozatos fejlődés. De a tömeges zseni-tenyésztés ugrás lenne, holott az ugrás nem lehet a természetben rendszer, csak kivétel. A zseni kivül áll a fejlődés törvényein s ugyanugy lennénk azzal az emberiséggel is, melyből tömegesen válnának ki a zsenik. A zseniális egyén és a zseniális fajok pályafutásának ive jelzi azt a vonalat is, mely az emberiség pályájának iránya lenne, ha az emberiség fejlődésénél már most az lenne a szabály, ami ma még csak kivétel. A zsenialitás ugy az egyénnél, mint a fajoknál az erők gyorsabb és fokozottabb müködését feltételezi. S innen van, hogy a zsenik rendszerint korábban élik ki magukat, mint a talentumok és átlagemberek. Ugyanezt látjuk ama fajoknál, melyek eddig a legnagyobb kulturmunkát végezték, mert lángelméinek egész tömege segitette ebben a munkában. Korán kiélték magukat s az energiák elhasználása után bekövetkezett a hirtelen esés. A természetre nézve alárendelt jelentőségü, hogy mi történik az egyénnel s mi történik valamely fajjal. Önfentartási harczában nem köti magát se az egyén, se a fajok sorsához. De az egész emberiség fejlődését czéltudatos elvek szerint irányitja s a tervek közül való, hogy az emberiség ne fiatalon, ne csodagyermekek módjára érje el produktivitásának tetőfokát. Mert a koraérettséget az idő előtt való letörés követi, s a természettől öngyilkosság lenne, ha az emberiség életét azzal ásná alá, hogy organizmusának müködését nem kötné alkalmas törvényekhez, hanem belenyugodnék az erők korlátlan tobzódásába.

Lynkeusz.

Uj tavasz közeledte.

Fáradtan, betegen megállok,
Köröttem minden él, ragyog
És megölelném a világot.

Tavaszi uj-örök virágok
Sejtelmes szirmot bontanak
S dalt kezdenek az uj leányok.

Szemük nevet, a lelkük áldott,
Hozzájuk már-már indulok,
Már-már az uj szerelem átfog.

Óh, ez a sziv sok harczot állott
És hogyha uj lány érkezik,
Ujan uj lángokért sovárog.

S a régi szerelem-halálok
Mellettem csendben mennek el,
Mint jó barát, ki megbocsátott.

Ujjongó uj örömet várok.
Bágyadt vagyok, szüz és gyerek
S a szivem és a lelkem áldott.

Szüz vágyat vágyra gyulni látok,
Köröttem minden él, ragyog
És megölelném a világot.

Galamb Ödön.

A kanárimadár.

Irta: JOHANNES V. JENSEN.

Egy fiatal pár érkezett a kopenhágai vonattal a tengerpart egyik kikötővárosába. Idegenül kódorogtak az elhagyott főutczán, miáltal rögtön magukra vonták a közfigyelmet. Ruházatuk igen divatos és előkelő volt, ugy hogy nászutasoknak, vagy nagyon gazdag külföldieknek látszottak.

Ódon, bemohosodott arczok ódalogtak az alacsony szobák mélyéből az ablakok felé és ugy álltak ott a virágcserepek között, az alkony fényinél, mint furcsa tengeri halak; amerre csak elhaladtak, bőrkötényes alakok bujtak ki a házak ajtajából és csendes izgalommal bámultak utánuk. Kis gyerekek rohantak ki a kapuk aljából, és mintha csak ettől függne az életük, ugy meredtek, megkövesült szemekkel az idegenekre, amig csak belé nem fáradtak. A kutyák, köztük a legöregebb kuvaszok is, kijöttek és megugatták őket. Az egész várost kiforgatta nyugalmából a két idegen.

Hétköznap volt, munkaidő, és a város végezte a maga lomha cselédmunkáját, amelyre ugyan semmi szükség sem volt, de ez már az Isten háta mögött levő kis községnek végzetévé vált. A félénk álmélkodás és az ájultan bizsergő kiváncsiság követte ezt a két szabad embert, akik a nagy világ levegőjét hozták magukkal, valami nyugtalanságot, amelyet szavakkal nem lehet kifejezni, de amely más módon nyilatkozott meg és azért kiérzett belőlük. Csak akkor higgadt meg az izgalmuk, mikor a fiatal pár elérte a czélját, a »hotelt« és eltünt benne.

Ettől kezdve az egész város érdeklődése és határtalan tudásvágya a kisvárosi pinczér végtelenül buzgó és szolgaian kész ábrázatára ült ki. Csöpögött az előzékenységtől, a legkisebb jelre felrobbant, ugrált, és villámlott, szolgálatkész volt, hétrét görnyedt és közben a kassza mellé állt, puczolálta becses személyét, vagy a konyhaablakon keresztül suttogott a szakácsnővel, akinek szeme, az idegenek iránt való gyengéd érdeklődéstől, majdnem kiugrott a fejéből. A vendéglős is megjelent pár pillanatra és diszkréten reprezentált, mint mikor szinészek vagy más előkelő emberek jönnek a fővárosból.

A két idegen közben fesztelenül ült és evett. A pinczér, aki őrülten erőlködött, hogy kihallgassa őket, ugy találta, hogy határozottan a kopenhágai dialektust beszélik, mennyei zengésü és titkon sugott szavakat. Szemei ugy függtek a vendégeken, mintha mindenáron az eszébe kellene vésni a vonásaikat, a

ruhájukat és a modorukat, nagyvilági és intelligens lényük minden apróságát.

— Ah, ilyen tehát a nagy világ!

A két idegen fiatal volt még és kistermetü, mint egy gyerekpár, csak a kifejezésük érett. A fiatal ur öltözéke modern, de a czipője nagyon elüt a többi ruhadarabjától, piczi bajuszka kigyózik piros szája fölött, az alsó ajaka azonban petyhüdt és bágyadt, szeme morczos megvetéssel nézi a világot. Ösztövér, tüzvörös keze van, összeharapdált körmökkel, a kis ujján pedig fehér ezüstgyürüt visel. Jegygyürüje nincs, de előkelő emberek nem is viselnek már manapság. Csomagjuk sem volt és ezért a pár próbaképpen mérsékelten borsos számlát kapott, amelyet a férfi boszusan fizetett ki. A fiatal hölgy ugy öltözködött, mint a mai kopenhágai hölgyek, feszes kabátkát viselt, mely alakját merészen kidomboritotta, egy kocsikerék-nagyságu kalapot a fején és hosszu keztyüket. Még gyermeteg szája körül szép és erős vonások képződtek és kemény barázdák a sok nevetéstől; alig látszott tizennyolcz évesnek. Roppant elegáns volt, a szemei csodaszépek, nagy, sötéten árnyalt meseszemek, amelyeket bizony használt is. Karjai kicsinyek és igézők, és mindenképpen kedves lett volna, ha a mosolygása, amely már magában ellenszenves volt, nem tárta volna fel hepehupás inyét és horpadt fogait. Ordenárén beszélt, elégedetlenkedett az étellel és két üveg sört ivott. Ugy iratkoztak be a vendégkönyvbe, mint kopenhágai nagykereskedő és felesége, és aztán nyugodni tértek. A pinczér kivitte a czipőjüket és kint hosszan gondolkozott róluk. De a nagykereskedő pusztán egy kereskedősegéd volt, Krautwald Gyulának hivták, aki nem először hamisitotta főnöke nevét, felesége pedig a Jork passage-on nem éppen ismeretlen Minna nevü hölgy. Azért utaztak ide, hogy együtt haljanak meg.

Nem élhettek tovább. Krautwald némi zavarokat csinált az üzlet körül, melyet szeretett volna eltussolni; a leszámolás napja azonban közeledett. Ugyanekkor Minnára is rájárt a rud, még pedig oly buta sors szakadt rá, amely lényétől teljesen idegen volt, az ostobaság örvénye, *anyai örömöknek nézett eleibe.* Minna ugyan nevetett a dolgon, de azért jól tudta, hogy neki ezzel befellegzett. Összebarátkoztak. És ekkor a két fiatal lélekben felfakadt régi ponyvaolvasmányaik emléke, és elhatározták, hogy életük nyomoruságos regényéhez némi előkelő fényt és ragyogást szereznek. Elhatározták, hogy az ünnepséget szabályszerü szerelmi drámával fogják megkoronázni, két szép és szerencsétlen ember kétségbeesett pusztulásával. Krautwald sötét ábrázattal vásárolt egy revolvert, Minna ugy fésülködött, hogy a kellő pillanatban »zilált fürtökkel« leljék és az összes csipkés fehérnemüjét magára rakta. Azután vasutjegyet váltottak a legközelebbi városkáig, ahol — mint tudjuk — előkelő utasoknak nézték őket és izgalmas feltünést keltettek. Eddig még minden — legnagyobb megelégedésükre — az ujságokból oly jól ismert reczipe szerint történt: Egy elegánsan öltözött fiatal pár... stb. stb.

Az előzmények sem voltak ujszerüek, Krautwald Gyula, aki nappal szerény könyvelő volt, este mulató gavallérrá vedlett, aki — a nagyváros e figuráit annyira jellemző — fáradt és mégis mohó tártásával járta be az éjszakai mulatókat és orfeumokat; Minna ugy jelent meg előtte, mint csillámló nagyvilági nő, akinek fénylő szitakötőszerü pompája az ivlámpák éjszakai világitásában nem árulta el, hogy napközben egy elátkozott mumia életét éli, fején a telefonkagyló vaspántjával. Gyulus a grófot játszotta, aki a lány álma volt, a nő pedig azt a nőt hangsulyozta, aki bugyborékolva és sisteregve nevet, szóval a férfi ideálját. Az ideál csak az álmaiból élt; végül azonban Gyula főnöke fizette meg a mulatságot. Csak pár hétig hejehujáztak, tönkretették egymást és mostan üres zsebekkel álltak, egy fityingük sem volt, a kaszszát bezárták előlük.

Ez éjjel mindamellett nem verte fel a hotelt revolverdördülés, sem élettelen testek tompa zuhanása, a szereplők összekocczantak és elrontották a gyönyörü hangulatot ordenáré veszekedéssel. Másnap délelőtt, miután szerényen megebédeltek, eltávoztak a hotelből, meglehetősen nyomott hangulatban, különösen Krautwald volt szörnyen levert. Ma kell megtörténnie. Végigbandukoltak a fő-utczán és a városka emberei látták őket, amint lassu sétalépésben a pázsitos lejtők és a tengeri kikötő felé vették utjokat és azután eltüntek a szemük elől. Az egész városka bámult e két boldog és független ember után, a kis vörös, zsufolt házak vaksi és vánnyadt ablakocskái utánuk meredeztek, a város közepén a templom állott csupasz, kimagasló tornyával, fekete szemöldjeivel, s szemén egy ósdi harangot szorongatva, — mint egy monoklit — feléjük hunyorgott.

A pályaudvaron füttyentett a vonat és gőzáradatot bocsátva magából, büszkén vontatta vaggonfarkát a kertek felé; a fedett barriérnél már teljes gyorsasággal dohogott és csakhamar eltünt az alacsony dombok mögött.

A vonat távozása után minden elcsendesedett. Nyugodt, szép május eleji nap volt és a levegő felségesen üde volt az enyhe, bimbófakasztó éjszaka után. A tenger és a végtelen róna csendje megszállta kettejüket és kezdték érezni kicsiségüket. Az egyedüllét méla hangját nem értették meg, a mennybolt pompás és határtalan kéksége sem ihlette meg őket, mindamellett elfogta mindegyiküket az a kényelmetlen tudat, hogy ki-ki csakis saját magára van utalva. Valami volt ebben a helyzetben, amely kizárt minden közösséget.

Minna, aki hires volt kotnyelességéről és trillázó jókedvéről, most szótlanul baktatott Gyulus mellett és hangtalanul járatta szép, duzzogó szemeit. A táj, amely nem érdekelte, nem sok gondolatot ébresztett benne, de elhallgattatta. Krautwald tépelődve bámult maga elé, minden gyöngesége kiült terpedt vonásaira; itt nem voltak fuvóhangszerek, hogy felviditsák. Egyszer felriadt nyomasztó tünődéséből, mert Minna elmaradt tőle, és amikor visszafordult, látta, hogy az előrehajlik a viz szélén és rázkódik az émelygéstől, amely, mint a rá várakozó szigoru megtorlás előpostája, most gyakran kinozta. Minna zugolódás nélkül állta a büntetést, zsebkendőjét kis keztyüs praczlijával összegombolyitotta, és mihelyt tul volt rajta, sietett Gyula után, hogy utolérje. Gyula megsajnálta a leányt és megkisérelte ezt résztvevő mosolygással tudtára adni, de Minnácska arcza erre ugy elcsempült, mint egy findzsa, irtózott az emberi érzéseket mutató gróf urtól. Erre Gyulusban felfakadt a gyülölet, mint gennyes seb. Némán és remény nélkül ballagtak egymás mellett, hangtalan dühvel, mint két összeakaszkodott puhány, akik nem tudják, miféle átok kergette őket egymás hálójába.

Az ellenségeskedés azonban gerinczesebbé tette őket. Igy aztán valahogy ujra önmagukra leltek. Minna arczába röhögött Gyulusnak és válogatatlan kifejezésekkel illetgette, Gyula pedig megvető pillantásokkal felelt, amelyeket a lány elképpesztő konoksággal viszonzott. Erre aztán a beszéddel való közlekedés megszünt közöttük. Minna a kaján tekintetekbe bujtatott

néma tördöfésekre ugy felelt, hogy tetetett gondtalansággal és hunyászan belefogott egy hülye és roppant népszerü csibésznótába. Krautwald minden hajaszála égnek meredezett a dühtől.

Jól ismerték egymást. Torkig voltak már egymással. A sors szeszélye tulságos közel vetette őket egymáshoz. Mindenüket feltették arra, hogy egyszer másnak, előkelőbbnek láttassanak, szükségük volt egymásra és felhasználták egymást egyetlen igaz érzés nélkül, csupán azért, hogy felülkerüljenek, egyik a másikon. A czélt elérték.

Ezért nem esett nehezükre egymás halálának a gondolata. És ezért nem az ösztönük beszámithatatlan fellángolásának, vagy egy eszelős elhatározásnak kellett tulajdonitani, hogy a kis gyáva könyvelő kezét zsebében levő pisztolyának ravaszára nyomva várta az alkalmas időt; oly hidegvérrel, mintha csak egy patkány lepuffantásáról lenne szó.

Hébe-hóba öntudatlanul felágaskodott és különös, hangtalan mozdulatokkal siettette járását, lélekzetfojtva, figyelő szemekkel, mintha prédára lesne az erdőn; felébredt benne a gyilkos. Minna pedig mendegélt mellette és már puszta jelenlétével, meg azzal, hogy macskatalpon belopózott az életébe és ott fölényeskedett, vérig izgatta őt. Ez a lány az élet minden megnyilvánulásával, még a halállal is vakon állott szemközt és csupán arra gondolt, hogy a végsőkig éreztesse győzelmét a szánalmas férfi felett. Többször megálltak és Krautwald, mint valami hóhér, ugy vizsgálta a terepet, de egy s más okból sohasem tartotta megfelelőnek, hát csak mentek-mendegéltek mindig tovább a parton. Valószinüen hiányzott a nem éppen rendkivüli tájból valamelyes idegenszerü momentum, valami, ami olvasmányaira emlékeztetett, mondjuk egy »vadregényes« tengerparti részlet, talán egy »szirt«, amelynek lábánál megtalálhatnák őket, vagy valami ehhez hasonló; mindig hiányzott valami, amire a legegyügyübb is rámondhatná, hogy ő már ezt a helyzetet látta valahol, vagy elképzelte ugy, ahogy történt. Hát csak ballagott tovább ez a két gyülölködő, fáradt állat a tavaszi csodák közepette.

Kissé arrébb egy erdő látszott, amely lehuzódott egészen az alacsony lankásig. Még kopáran barnállottak a fák koronái, de néhány épp most feslett bükklomb nagy foltokban zöldelt ki belőlük. Ide mentek.

Késő délután tértek vissza a hotelbe, bágyadtan és többé nem oly idegenszerü magatartással. Gyula tudomást vett a pinczér létezéséről, mintha hasonszőrü lenne vele. Ezt nem kellett volna tennie. A pinczér csapkodott szalvétájával és fenyegető veszedelemmel kezdett növekedni önbizalma, azon gondolkozott, vajjon érdemes-e a fáradtságra annak a szerény vacsorának a feltálalása, amelyet a pár halk tanácskozás után nála megrendelt. Minna csodaszép szemeivel és mosolygó barázdáival ült az asztalnál; hangtalanul ettek.

A hotelkocsi megérkezett az állomásról és uj vendéget hozott, egy magas, vörös-szőke embert, akinek felfelé pedert bajusza és erős pofacsontjai voltak, minden teketória nélkül leült a párocska asztalához és sértő beszélgetést kezdett Gyulával. Minna letette a kést és a villát és ugy bámult egyikről a másikra, vonásai kisimultak, olyan lett megint, mint egy kislány. Beszélgetés közben a vöröses-szőke gyakorlott keze áthajolt Krautwald összegörnyedt testén és kivette zsebéből a revolvert. A saját zsebébe tette, futólag rápislantott és fejcsóválva mosolyogni kezdett: 22-es kaliber. Kés, villa, olló nem gyerek kezébe való! Még ugyanazon az estén Gyulus és Minna a titkosrendőr kiséretében Kopenhágába érkeztek.

Mikor az első házkolosszusok kicsillámlottak a sötétségbe és ködbe burkolt városból, Gyula és Minna lankadtan mosolyogtak maguk elé. Végre megint látják Kopenhágát! Mikor azonban a vonat meglassulva befutott az állomás elé, Minna átkarolta Gyula nyakát és sirva fakadt. Gyula görcsösen megfogta a lány könyökét és némán, szorosan, szinte bénán tartótta, mert most már mindent megértett. Bocsánatot kértek egymástól és bucsuzóul összecsókolództak, ez volt az első emberi gyöngédség, amelyet váltottak egymással. A titkosrendőr mögöttük állott, mosolyogva, mint maga a Gondviselés. Minna ernyőjét tartotta elébük. Kis jelenetek elkerülhetetlenek a dutyi bejárata előtt.

Kint a pályaudvar előtt, a gőzölgő téren, ahol villamosok csengetnek és állandóan két csoport ember tolong az egyik a nemzeti varieté zenekara előtt, a másik a reklámpavillon előtt, ahol élőképeket mutogatnak grammofonkisérettel, Gyula egy pillanatra körülnézett, ez az ő tanyája. Itt ácsorgott mint gyermek és mint ifju a tömeg között és vágyakozott minden után, ami távoli és előkelő. Itt találkozott először Minnával, aki üdén és kiváncsian, kocsikerékkalappal a fején és direktoire-ruhában fülelt egy népdalra, amely a grammofonból nyikorgott elő. És itt vettek bucsut egymástól, Gyula, hogy ujra megkezdje fegyházbeli neveltetését, Minna pedig, hogy találjon egy zugot a városban, ahol az ivlámpák fényinél kötött szitakötőszerelmének következményeit tovább viselhesse.

De hogy miért nem emésztették el magukat az erdőben? Hát bizony ezt nem tudnák megmondani. Talán megjött az eszük?

Az erdő különben csodaszép volt, ott ahol a zsenge, frissen fakadt bükkfalomb mint napfényes zöld eső permetezett a barna ágak között, a tenger pedig kéken világitott. A füben talált Minna egy széltől és vihartól elsárgult papirdarabkát félig elmosódott irással, amely mindkettőjüket nagyon érdekelte. Szerelmeslevél?

Egyetlen maradványa talán egy az övékhez hasonló szerelmi drámának?

Az irást nagy fáradsággal kibetüzték, de idegen nyelven, valószinüleg latinul volt. Talán csak valami hivatalos irománynak egy oldala; meg is volt léniázva; talán sajtpapiros; de lehet hogy egy élet sorsa, egy dráma rejtőzik mögötte. A két életunt összedugta fejét és tanakodott és elmerült az áhitatos találgatásban.

Közben elbüvölte őket egy kis madár éneke, amely egy bokorban csodaszépen énekelt, egy egész kicsi kis madár volt, de remekül tudott énekelni. Semmivel sem volt nagyobb, mint a Tivoli-beli kanárimadár, a hires mechanikusénekló madárka, amelyik ott a villamosmérleg és a többi automata mellett ül a kalitkájában és énekli azt a melódiát, amelyet minden gyerek fütyül Kopenhágában az utczán, ezt:

— Pipi, pipipi, pi, pi...

Ah, ez annyira meghatotta őket. A kedves Tivoli-beli kanárimadár emléke otthon, aki oly nagyszerüen csiripel, ha az ember egy-két őrést bedob a gépezetbe, és viaszfarkával veri a taktust s csőröcskéjét oly édesen tátogatja és a fejét jobbra-balra lóbálja, ennek az emléke és minden egyébnek, amiket a kis élő erdei madár felkeltett bennük, egészen ellágyitotta őket és honvágyat ébresztett szivükben.

Kopenhága! Minna elkezdte csipogni a kanáridalt, Gyula pedig mélyen felsóhajtott. És a két kis törvénybontót oly őszinte és közös vágy fogta el Kopenhága után, hogy majd meghasadt a szivük. Nyugtalan álom után a zöld pázsiton felébredtek, éhséget éreztek, és mint gondolható, közös elhatározással, ugyanazon az uton, amelyiken jöttek, visszamentek.

Saison.

A kém.

— *Részlet a »Katonai Magyarország« czimü ajtó alatt és sajtó fölött levő regényemből.* —

...A kém elborult kedélylyel, de halkan sóhajtott föl. Ugyan hangosan is fölsóhajthatott volna, mert az ördög sem törődött a kémmel, de a kém tudta, hogy *nomen est omen* s hogy *noblesse oblige*. A ki kém, az kém, az viselje ugy magát, ahogy egy tisztességtelen kémhez illik. A kém tehát fölsóhajtott:

— Kém vagyok. Az Orosz Birodalom belső munkatársa.

Aztán hallgatott, mert nem volt több mondanivalója... Mi manót csináljon egy kém reggel nyolcz órakor Budapesten?...

— Kémlelnem kellene — töprengett magában... De aztán átvillant az agyán: hátha nem kémlelni kellene, hanem kémelni?... Mert eszébe jutott zsenge gyermekkora, amikor a negyedik középiskolában a Toldit tanulta Arany Jánostól s abban ezt a két sort látta:

Ösztövér kutágas, hórihorgas gémmel,
Mélyen néz a kutba, benne vizet kémel.

Tehát kémel és nem kémlel, gondolta. Arany János szerint tehát neki nem is kémlelni kellene, hanem kémelni.

— Ibrignz... — szólott hirtelen és oroszos átmenettel — egészen mindegy, hogy ellel vagy el nélkül fogom fel a mesterségemet... amikor nem tudom, hogy mit csináljak?... Szak-könyveket akart hozatni, de aztán eszébe jutott, hogy a magyar irodalom olyan szegény, hogy egy jó szak-könyv, »Kém a mellényzsebben« vagy »Kis-kém katekizmusa« ugy sincsen, hát mit erőlködjön?... Német könyvet pedig nem akart hozatni, egyrészt mert Lipcsén át legalább egy hétig eltart, mig a rendelés megérkezik... másrészt mert ezek a gyalázatos könyvkereskedők egy márkát hetven krajczárnak számitanak, ámbár ötvenet is alig ér...

Egy ellopott (verstohlen) pillantást vetett az éjjeli szekrényre... és óvatosan megállapitotta, hogy már elmult nyolcz óra... Rekedten suttogta:

— Ideje volna felczihelődnöm...

A *cz* betü rejtelmesen sziszegett a szoba szomoru szférájában... A kém megdöbbent.

— Hah — mondotta...

Aztán megint hosszu ideig nem mondott semmit s csak a szive dobogott a fölfedezéstől félelem gyötrelmében... Majd ásitott... Leszállt az ágyáról... lehajolt... fölszedte a guruló rubeleket... melyeket az éjszaka folyamán Szasszanov küldött számára...

— Egy forint husz... — mondotta.

Sokáig megint nem jutott az eszébe semmi... De aztán kisvártatva, vagy kicsinyég, hozzátette:

— Kevés...

Fölvette komor karbonári-köpönyegét, arczát a redőkbe rejtette...

— Igy ni... — szólott — ember legyen a talpán, aki fölismer...

Macskabársonyságu léptekkel ment le a kávéházba... Szorosan a fal mellett haladt... vonásain kegyetlen félhomály játszadozott... A rejtekajtón suhant be... Leült s tenyerébe temette fejét...

— Jó reggelt, Spion ur — mondá egy feketébe öltözött alak.

— Öh... öh... — hebegett a kém. — Spi...? mi...? Spi...?! Ki mondja? — dörgött rá megszólitójára hatalmasan. — Ki meri állitani?!...

— Hetyetye, — mosolygott a pinczér (mert ő volt) — hát nem méltóztatik Spion ur lenni, félbarna szürve, minden nélkül? Vagy talán méltóztatott megmagyarositani a nevet? Komt-so-fór... hetyetye...

— Igaz is... — dünnyögte a kém, félig fehéren, mint a fal, de félig barnán is, szürve, minden nélkül.

— Pszt — mondá azután, mutatóujját jelentősen ajkára szoritva. — Egy szót se; csak hozza, amit mondok. Aranynyal fogok érte megfizetni, mihelyt Szassza... — elharapta a szót:

— Mihamarabb elszóltam volna magamat — mondá zavart mosolylyal. De a pinczér már meghallotta:

— Szassza? — kérdé tőle gyanakodva.

— Igen — füzé tovább a kém könnyedén. — Hopszassza... azt akartam mondani: aranynyal fogok megfizetni, mihelyt hopszassza-világot élünk.

— Ugy? — szólt a pinczér s a pesti pinczérnél már nem szokatlan konfidencziával leült az asztal mellé. — Hopszassza-világ? S ha szabad tudakolódoznom, mikor lesz az? Egy jó tipp van, mi? A tavaszi versenyekre? Vagy egy nagyszerü halmozás? Nekem megmondhatja uraságod, én nem adom tovább. De a feleségem fülbevalóját is ráteszem. Ha jó. Ha megbizható helyről jön. Például egy dzsoki... vagy egy istálló-gyermek...

— Pszt, — mondá ujólag a kém — nem tipp. De önt beavatom. Beavassam?

— Be, — szólt a másik — be. Avas. Avasbe.

— Ugy beavatlak. Tudd meg tehát, hogy Szasszanov-bej, a törökök orosz főkonzula...

— Szasszanov-bej? nem ismerem. Egy ilyen bejről hallottam már, de azt Auvgevakszen-bejnek hitták...

— Az is hatalmas ember — mondá a kém. — Hogyne! Auvgevakszen-bej: az is barátom a külügyi hivatalban, de most Szasszanov-bejről van szó. Erődökről...

— Erőd?

— Az, Erőd.

— Hát az nekem nincs, kérlek. Ne csodáld, a sok éjszakai munka... Nekünk pinczéreknek nem sok erőnk marad... — és némán lehorgasztá (vagy lehorgászta) fejét.

— Nem a te erőd, hanem erőd, erőditmény...

— Az más. Erődi? Ismerem. Mingyárt telefonálhatunk neki. Tankerületi főigazgató, nagyon kedves

uriember, az onokaöcsém, aki diplomás ember, alatta maturázott.

E pillanatban katona lépett be a középső ajtón. Sas-szemekkel nézett körül a kávéházban. A kém revolvert vont elő kebeléből s golyót röpitett a katona agyába . . .

A golyó czélt tévesztett. A katona egyszerü, rendes katona volt. Nem volt agya neki.

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

König Gyula. Az utóbbi pár esztendő óta megszaporodtak azok a nevek, amiket temetői márványba vésnek. Egy erős, gyönyörü, régi generáczió, amelynek a fejledező kultur-Magyarország kiépitése körül felejthetetlen érdemei vannak, bucsuzik halottaival tőlünk. *König* Gyula ment el legutóbb ebből a nemzedékből. A nekrológjában ezzel az egy szóval jellemezhetnénk legjobban: dolgozott. Husz éves korától kezdve az egyetemi katedráig, majd a Franklin-Társulat igazgatói asztala mellett egy szakadatlan okos és hasznos munkában fáradhatatlanul dolgozott, serényen és szerényen. Az a nemzedék, amelyik az egyetemen kezei alól kikerült, sohasem fogja elfelejteni, mit köszönhet neki. Nagystilü ember volt, de nem a harczolók, a vezérek fajtájából való. Mint huszonegy esztendős fiatalember tünt fel egy fontos matematikai munkájával, amelyet egymásután követtek a többiek. Az igazi szaktudós higgadt, körültekintő és alapos munkájával segitett épiteni a magyar kulturának azokat a bástyáit, amelyek legfontosabb és legerősebb biztositékai egy nemzetnek minden támadás ellen.

* * *

♃ **A próféta.** Hiába, az igazi nagy dolgok mindig keletről jönnek, utban a felkelő nappal, amelyben jelenleg a próféta szakála ragyog. Szép, komoly, öreg és bölcs Abdul Bahá Abbas, milyen álomszerüen szállasz keresztül köztünk, és talán csakugyan álomnak is hinnénk, ha nem látogatott volna meg a Ritzben több jeles szocziológus, akiknek kiváncsi kérdéseire te világos és érthető perzsa nyelven feleltél. Tarka turbános, csillogó, aranypénzes kiséreteddel egy ópiumos, keleti álom varázsát hoztad magaddal és szent nyugalommal hirdeted a békét nekünk, kikeresztelkedett pogányoknak. És mégis szomoru a te nyugatra való futásod, ó próféta, bölcs Abdul Bahá Abbas, mert ez a futás nem azt jelenti, hogy keleten agyonverik a prófétát. Ellenkezőleg, te gazdagon menekültél hazádból, a bübájos keletről, ahol már mindenki belátta, hogy békesség legyen az embereknek, menekültél, mert a harczias, a minden nappal uj vágyakra ébredő hajdani kelet már együtt alszik a puszták faragott köveivel. A kelet békét hirdet, ez a tragikus, ó próféta, és te jól sejtetted, mikor nyugat felé vetted utadat: itt még lehet belőled igazi agyonvert próféta, mert hiszen jól tudod te is, ki bizonyára tiszteled Cicero nyelvét, hogy aki barbár létére elég könnyelmü müvelt népek között békét hirdetni, az, ha a háborura nem is, de egy-két pofonra mindig el lehet készülve. Ez a te tanulságod, próféta ur, és még mindig nem oly vigasztalan, mint az, amivel te szolgáltál nekünk. Mert a te tanulságod röviden igy summázható: Budapestnek már az idegen próféták sem használnak semmit. Még talán annyit sem, mint a helybeli illetőségüek. És ez az a méla akkord, amelylyel nálunk még a próféták dolgát is stilusosan lehet befejezni.

☐ **Szegénység.** A pesti rendőrség azt mondja, hogy érzi, hogy neki már kell valamit tennie a kártyaklubok ellen. Milyen rosszul érzi. *Már* nem kell. A kártyaklubok már rendbehozták önmagukat. És pedig a szabad konkurrenczia elvén. A kereskedelemben régóta tudjuk, hogy szükség van a konkurrencziára, a helyzetek tisztázása végett. Most ugyanez az igazság kiderült a kártyára is. Amit e sorok álszerény irója már annyiszor volt bátor elmondani: Budapest nem egy grandiózusan romlott város. Ahogy semmiben sem grandiózus, akként a kártyában sem az. Romlottsága jó középminőségü, vagy rossz középminőségü, ahogy tetszik. A sok és nagyszabásu kártyabarlang pedig arra a hitre alapult, hogy Budapest egy nagyszerü Szodoma. Ördögöt az. S mert nem az: a kártyatündérkertek rosszul mennek. Dehogy kell elpusztitani őket. Elpusztulnak maguktól. Elpusztulnak, mert támadtak. Bár paradox: ha nem támadtak volna, talán lehetnének, mert akkor nem derült volna ki róluk, hogy nem lehetnek. Hogy Budapesten mindenki kártyázik, ez igaz, de e mindenki alatt sohase tessék többet érteni néhány ezer embernél. S ez a néhány ezer kártyázik *mindenütt*. Eleinte egy helyen. Aztán hármon, majd ötön. De több klubot ez a néhányezerfejü mindenki már nem tud ellátni. Ami uj klub tehát nyilik, az be is csukhat. Mire a rendőrség közbelép: már be is csuktak. S a rendőrségnek meg lehet majd az az öröme, hogy ő eszközölte ezt az eredményt. Öröme lesz, de igaza nem lesz.

* * *

♃ **A halál rejtélye.** Szegény Koronghy Dénes sirja körül még mindig ott lebeg a titokzatosság ködös fátyola és bizonyára mindörökre felelet nélkül is maradnak a kinzó és kiváncsi miértek. Orosz regényekben már napirendre tértünk az efféle rejtélyes és megdöbbentő tragédiák fölött, de most, hogy a mi átlátszó és rejtélyeket kiméletlenül leleplező természettudományos világunkban maga a Halál szólt bele komoly miszticizmusával: megrettenve, értelmetlenül állunk meg egy pillanatra. De az okokat nem kutatjuk, mert ebben a ködös tragédiában nincsenek is okok. Itt minden tapogatózó kisérlet elvész a homályban, és csak Hamletet tudják a legélesebben látók is idézni: Több dolgok vannak, Horátio barátom . . . Az élet és a halál rejtélyei mintha csak tiltakozni akarnának néha a mi logikánk, a mi következtetéseink ellen. Két fiatal ember, aki még alig ismerheti az élet igazi értékeit, együtt akar meghalni, ezt megérteni soha, csak sajnálni tudjuk, ahogy sajnáljuk a karcsu, fiatal fát, amit az áprilisi vihar döntött ki. És hiába fog Hajnik Pál mindent elmondani, az orosz regény dermesztő, sulyos szoritásától csakugy nem tudunk szabadulni, mint ahogy Koronghy Dénes nem tudott, vagy nem akart.

* * *

☐ **Kiváncsi vagyok.** Nem nagyon vagyok kiváncsi, de néha mégis, egy kicsit, valamicskét, S éppen ilyenkor hagy cserben az én jó napisajtóm, amely pedig mindig kiszolgál, valahányszor nem vagyok kiváncsi. Nem voltam kiváncsi például arra a Hero-worshipra (Carlyle), amit a szerkesztőségek fiók-filozófusai a fiumei gyorsvonat hősies mozdonyvezetője körül végeztek. Sokkal kiváncsibb voltam és vagyok mind a mai napig arra, hogy ez az igazán derék ember él-e, vagy meghalt? Ezt azonban, ezt az egyet sem a riportokból nem tudhatom meg, sem az elmélkedésekből. A csoda három napig tart, a három nap elmult, e három nap alatt magától nem derült ki, hogy a mozdonyvezető él-e, hal-e, ők pedig most már nem deritik ki. Azóta már más területeken járnak, s más területekről hozzák el nékem mindazt, ami engem nem érdekel. Eleinte azt irták, hogy e mozdonyvezető meghalt, aztán azt irták, hogy nem halt meg, majd ismét visszatértek

az első verzióra. Örvendetes csak az, hogy az ember testi élete független a lapokban róla megjelent hirektől. A jó mozdonyvezető, ha nem halt meg, csakugyan él és én kivánok neki sok-sok jót, s kivánom, hogy az élete sorsa mindig inkább az ő kezébe legyen letéve, — mert az ő keze, ugy látszik, erős és megbizható — mint a lapokéba. Mert egy rohanó mozdonyt ő meg tudott fékezni, de egy riportert, ha ül is csak a kávéházi asztal mellett, a Mozdonyvezetők Országos Szövetsége sem tud visszafogni.

* * *

— **Uj passziók.** Az élet, mely mindennap más varietással lepi meg a gyanutlan szemlélőt, uj meglepetéssel áll elénk: az emberek, kik a mámornak eddig kevésbé veszedelmes fajtáival is beérték, a patikákra vetik magukat s pantoponnal szerzik meg áhitott nyugalmukat. A degenerácziók is a korral haladnak, akiknek eddig az alkohol adott örömöt, vagy nikotinnal bodrozták körül homlokuk ránczait, ma uj preparátum után nyulnak; a pantopon kell nekik, csinos és elegáns fiolák, melyekben kék selyemszalag alatt fekszik a kéj. Ugy látszik, nem volna nehéz leltárt csinálni a korról, melynek emberei ilyen ijesztő mértékben keresik a patikák mérgét, a kedves és alattomos alkaloidákat, melyek elringassák őket, a kultura beteg gyermekeit: a nagy égszakadások ideje ez, az intellektuális nyugtalanságoké, mikor régi értékek devalválódnak s uj ideák lépnek a régi ideológia területére; semmi sem biztos, minden inog, ami eddig szilárdnak látszott; az ember kénytelen eldobni a gondolatait, melyekkel felnőtt s kedvesek voltak neki, régi dolgokat uj szemmel nézni és harczokra gondolni, melyekről egykor egész másképp gondolkodott. A faj veti ki magából ilyenkor félénk individumait, kik nem tudnak lépést tartani a változott tempóval; ők félreállnak és mérgekkel vigasztalják magukat, mig szerencsésen elérik az örök nyugalmat, mely után annyit futkostak. Az ember uj lehetőségekre gondol, friss ösvényekre, a fejlődés nehéz czammogására... és az uton halottak fekszenek.

ZENE.

Az eladott menyasszony. *(Repriz az Operaházban.)* A diszletező munkások káromkodva czipelték fel a régi kulisszákat a raktárból, tudták, hogy rövidesen ujra visszakerülnek a többi lom közé. Tudta a karmester is és tudta a rendező, a menyasszony és az indiánus, Eszmeralda és a házasságközvetitő, a sugó, a világitási mester, mindenki. Miért kellett ujabb visszautasitásnak kitenni szegény Marit, rózsalányt játszatni a rózsalovaggal, miért? Lehet hogy a gazdasági főnök óhajtotta igy, a statisztika miatt, amelyen ennyi és ennyi repriz kell az ennyi és ennyi premièr mellett, lehet hogy ezért került előadásra a Mozart-cziklus utolsó darabjaként, a Prodaná nevěsta, Smetana vig dalmüve. És miért bukott meg? A zeneszerző, a cseh Mozart, slemil volt világéletében, szegény autodidakta, akit osztálytársa, Hanslick kicsufolt, Liszt segélyezett, Klara Schumann fölényesen rendreutasitott és Robert Schumann, a tehetségekkel szemben végsőkig gyöngéd, sőt rajongó Schumann is megbántott. Életében egyetlen nagy sikere volt és egyetlen kitüntetés. Liszt megölelte és megcsókolta egy alkalommal. (Liszt azonban mindenkit megölelt és mindenkit megcsókolt.) Smetana iskolai példája annak az emberfajtának, amely nemzetnapszámosa néven ismeretes uj zenei kulturája alapját vetette meg Prágában, ahol — fellépése idején — Mozart Don Juanjában Vaccai bravuráriáit énekelték betét gyanánt és felvonásközökben czirkuszi mutatványokkal szórakoztatták a közönséget. Egész életében üldözték és elnyomták e szegény zeneszerzőt, a legsulyosabb és a legképtelenebb vádakkal illették, többek közt azzal, hogy wagneriánus, feldulták lelki harmóniáját és odajuttatták, hogy a saját müveitől is megundorodott. Ma megnéztem »Az eladott menyasszony« előadását, — irja egy késői levelében — sohse unatkoztam még ennyire. E szegény, feldult zeneszerző, ki végül megőrült, zseni volt, a prágaiak Mozart-rajongása és a hetvenes évek naczionálista hangulata alkotóerővé transzformálódtak benne és létrehozták »Az eladott menyasszony« sajátos és pompás faji zamatu muzsikáját. Az opera azonban Monteverditől Wagnerig mindenkor a fejedelmek szórakoztatója volt, az ő pártfogásuk mellett virult és tündökölt és Smetanának nem volt nagyuri pártfogója. Zenéjében semmi sincs az arisztokrata szalónok fényéből, inkább a polgári nagyközönségnek iródott. A nagyközönség azonban a zenétől csak azt kivánja, hogy ne zavarjon és érdeklődését a szinpad felé forditja, onnan várja mulattatását. »Az eladott menyasszony« szövegkönyve viszont gyönge népszinmü, mélyen Csepreghy nivója alatt, és miként annyi más operát, jó zenét, ezt is, a Smetanáét is, magával rántja librettója a mélybe. Ötven évvel ezelőtt egy opera nem jelentett még, miként ma, gyakran milliós tőkét, a komponisták nem fontolták meg, hogy mire pazarolják muzsikájukat és dilettánsok martalékjai lettek. Ezeken a régi darabokon csak a rendező segithet, ha — miként Hevesi Sándor — bájt, kellemet és esprit ad az együgyü librettóknak, a saját leleményét, költészetét és fantáziáját. A rendező azonban nem segitett, talán mert neki sem segitettek és operákat nem lehet semmiből rendezni, a Mozart-cziklus hatvanezer koronába került, az opera fejedelmeknek való kedvtelés. A régi diszletek kerültek tehát elő, amelyeket még Nikisch festetett és a régi mise en scène, amely immár tizenöt éves, és a közönségnek volt alkalma elmélázni azon, hogy — hála Istennek — mégis történt és sok az utolsó tizenöt — nem — az utolsó másfélév óta e müintézetben és hálatelten gondolhatott Hevesi Sándor szellemére, mely, sajnos, távol maradt ez egyszer. — *la.*

IRODALOM.

A debreczeniek.

— *Két költő.* —

Hadd nevezzem őket igy, ezzel az irodalomtörténeti elnevezéssel, a két poétát, *Tóth* Árpádot és *Nagy* Zoltánt, kiknek verseskönyvét drága és értékes ajándékként hozza a tavasz. Annyira nincs hagyományunk és emlékünk, hogy még a vele való kaczérkodás is édes. Akkor gondoltam erre, a debreczeni orvosra, *Földi* Jánosra, *Fazekas* Mihályra, a debreczeni irodalmi körre, mikor — egy fél napig — ott jártam és nézegettem a kollegyiom könyveit, pufók glóbusait, süppedt lépcseit, amelyeket régi diákczipők és egy régi magyar kultura koptatott homoruvá. Debreczen már nem szalonna-város. Éjjel pesti gassenhauert huz a kávéházi czigány és a sürü sötétet villanygömbök szegdelik. Reggel félnyolczkor megcsendül az iskola harangja — távoli hangja, mint a lélekharangé — és Izsó Miklós Csokonai-szobra táján, hóna alatt könyvekkel, szemén pápaszemmel megjelenik, mint egy másik szobor, mindég zordan és hősiesen, a harmadik debreczeni poéta: *Oláh* Gábor. Ne fitymáljuk a debreczeni hagyományokat. Az a kör egy messze és nagyon kezdetleges korban eléggé világosan látta a poézis mivoltát, csinos formákat keresett, elmélyült a természettudományokba és az igazi vers kritériumává azt tette, amelyet szivesen és hittel vallunk ma is, hogy egész és folyékony lira legyen benne, hogy

a vers énekelhető legyen. A dal, a debreczeni dal ma mintha ujra felcsendülne.

Puszta véletlen lehet a találkozás, s az is lehet, hogy a párhuzam kissé erőltetett. A két lirikust az uj irodalmi forradalom hozta s a verseiket többnyire budapesti pennával irták, budapesti folyóiratokban jelentek meg. Nekem azonban mégis fontosnak és kedvesnek tetszik, hogy *Tóth* Árpád is, *Nagy* Zoltán is a régi diákok földjéről jött, arról a földről, amelyet *Csokonai* Vitéz Mihály tapodott, amely egyidőben a tudomány és a szépség kulturbástyája volt. Különösen *Tóth* Árpád lágy, alélt és alázatos verseiben érzek valami letagadhatatlan magyar izt. Nem a szalonnás és hetyke magyarság ez többé, de áhitat és tisztaság, ősi csüggedtség, fohász egy távoli csillaghoz. Mélységesen egyszerü és egységes költő. Némely versét kántálni kell, éneklő szavalással kell átélni hosszu, siránkozó és jajgató sorait, szineit és rimeit is, — ezeket a keresett, perverz és bánatos rimeket — amelyek a végtelen sorok végén sirnak. A fájdalom után zsongitó ópium, langyos fürdő, enyhe tej a verse. Mindig végzetes szavakat talál és — érezzük — nála a lira a szükségesség, a sors és a törvény. Mélasága pedig magyar. Ábrándja nem csorog szét német ködbe. Nem is puha franczia csipke. De józan és kemény, bölcs és áhitatos, igazán és egészen magyar, a földön marad, a körülötte levő »dolgok«-ba kapaszkodik. Ez a költő, aki csupa gyengéd kisértetet lát a bársonyos félhomályban, realista, mint *Csokonai* és *Arany* János. »Csuklóm lelankad és bénult ujjaimhoz puffadt háttal feszülnek a csuf, setét erek . . .« »Ó van-e még dolog ily bus, mint fáradt törzsem, amint elferdült árnya a hüs padlatra dül ? . . .« A lélek mellett egy test is kisért, a maga realitásában, az ő teste. Ez is éltetője a lirájának, e csüggedt és bus test, amely szimbóluma a világ fájdalmának s általa lirává válik az ajka, a szeme, a térde, a karja, amelyeket külön — hosszanhosszan — megsajnál és terjedelmes enumeráczióval sorol fel. A tárgyai is benne vannak a varázskörben. »Vén robotos ruhám a széken feketül . . .« »Ti vártok ócska ajtók, elsárgult névjegyek, sárral befent lábtörlők . . .« Rendkivüli vizióval ölel át mindent, ami van, s mindenre, ami utjába jön, az egyéni élete forróságát fujja. Ujra egy költő, — egy nagy és egész költő — »akire nézve a külvilág igazán létezik«.

Nagy Zoltán, aki nekem éppoly kedves és értékes müvész, egészen más, talán éppen ellenkezője *Tóth* Árpádnak. Ha *Tóth* Árpád költészetét a régi debreczeniek népi egyszerüségébe, természettudományos világnézetébe, dalelméletébe kapcsoltam be, *Nagy* Zoltán őséül azokat a debreczeni irókat tartom, akik uj és csinos formákat kerestek. Elegáns, öntudatos és tisztult lirikus. Nem vész el annyira az egyénisége fojtogató gyürüibe. Jobban ismeri helyét a világban. Hajlik a latin klasszikus biztosság és a szélesebb epika felé. A hőfoka kisebb, de a mélysége kristályos és átlátszó, bravuros lendülete néha egy gondolat, egy filozófiai hegycsucs magaslatáig röpiti. Nevén nevezi a dolgokat. Egyik versében (Páva a lépcsőn) elragad a müvészi eszköze biztosságával és nemes egyszerüségével. Tökéletes szonetteket, madrigálokat ir, csiszolt sorokat egy nem létező marquise-hoz, aki oly hajporos, kecses és merev, hogy *Racine* ideálja is lehetett volna. Macabre szineket rak egymásra. Mondanivalóját pedig határozott ivben viszi fölfelé az érzése, amely egy nyugodt, objektiv világszemlélet tüzében elvesztette minden salakját s tisztává és csillogóvá nemesedett. Ő az objektiv lirikus. Közte és *Tóth* Árpád közt az a különbség, mint a drámai alakok objektiv és szubjektiv jellemzése közt.

Nagy Zoltán kimondja : »Ez a szomoruság«.

Tóth Árpád csak énekel. Az olvasója vonja le a végső konzekvenciát : »Ez a szomoruság«.

K. D.

Festett világ. (*Porzsolt* Kálmán novelláskönyve.) Porzsolt Kálmánnak, a népszerü és termékeny fantáziáju irónak összegyüjtött müveiből uj kötet jelent meg, a tartalomhoz mindenben méltó csinos kiállitásban. Szinészek és szinésznők, kóristalányok és festőnők tarka sorban vonulnak el előttünk, kerek és ötletes történeteik szálait könnyedén szöve, bogozva. Az iró látható gyönyörüséggel és őszinte érdeklődéssel fordul feléjük, szeretetének és szelid humorának ragyogását hintve rájuk. Nem részletez, nem is kiván tulságosan mélyre hatolni embereinek lelkébe ; a fordulatos mese, aminek keretében néhány nagy vonallal, egy-egy szinfolttal odavetett alak mozog, teljesen kielégiti őt is és az olvasót is. Egy szóval jellemezhetjük legjobban ezeket a történeteket, amiknek gyökere mindig a valóságból, a hétköznapi élet talajából sarjad. Bájosak ezek az alakok, bájosak ezek az irások, mint általában Porzsolt irásai, és bájos maga az illusztris szerző, a maga közvetlen, egyszerüen és frissen ható nagy életkedvével. Mert fiatalos életkedv megnyilatkozásai ezek a történetek, amikben megtaláljuk mindig az iró lankadatlan, széleskörü érdeklődését és meglepő lelkesedését minden iránt, ami egy iró szemét megfogja. Porzsolt Kálmán koszorujában ez az ujabb levél egy cseppel sem áll hátrább a többinél és éppoly soká megtartja üde szinét, mint azok a dolgok, amiket fiatal korában, az ifjuság rajongó hevével font füzérbe. *l. zs.*

KÖZGAZDASÁG.

Az uj járadék. A beérkezett jelentések az emisszió legfényesebb sikeréről számolnak be. A tőkeelhelyező közönség részéről oly nagymérvü érdeklődés nyilvánult, ami kétségtelenné teszi a kölcsön tuljegyzését. Ugy külföldi, mint belföldi pénzintézetek több millió koronát kitevő jegyzést jelentettek be. Ez utóbbi tény nem lehet közömbös a mai rossz gazdasági viszonyok mellett, sőt csak bizonyitéka a magyar állam hitelképességének és a magyar járadékok rentabilitásának. A fővárosi pénzintézetek közül eddig a Pesti Hazai Első Takarékpénztár, a Magyar Általános Takarékpénztár, az Első Magyar Biztositó Intézet és a Trieszti Általános Biztositó Társaság jegyzett saját számlájára külön-külön több millió koronát kitevő járadékot. Ezek is bizonyitékai annak, hogy a szubskripczió igen kitünő eredményü lesz. Az eddigi jelentések szerint kisebb jegyzések is rendkivül nagy számban történtek. Németországban 70—80 millió koronát jegyeztek, tehát az emissziónak több mint a felét. Bécsben is kielégitő mértékben

Vegyen Schweizer's Selymet

Kérjen mintákat tavaszi és nyári ujdonságainkból ruhákra és bluzokra: Voile, Foulard, Messaline, Crepe de Chine, Eolienne, Mousseline, 120 cm széles méterenkén K 1.20-tól méterenkint, fekete, fehér, egyszinü és mintázott, valamint hímzett bluzok és uhák batiszt-, gyapju-, vaszonból és selyemből. Csakis garantált szolid selyemszöveteket adunk el közvetlen magánosoknak bér- és vámmentesen házhoz szállitva. (Dupla levélportó).

Schweizer & Co., Luzern U 9

Selyemszövet-kivitel. (Svájcz) Kir. udv. szallitók

EGO szénsavas pipere Borax üdit, szépit, fiatalit.

1 levél: 30 fillér
1 doboz: 1 korona

Szeplőt, pattanást, mitesszert, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Bársonysima, rózsás, üde, bájos arczszint ad. A mosdóvizet azonnal puhává teszi.

Mindenütt kapható! Ügyeljen a védjegyre!

EGO pipere-boraxszappan ..... K 1.—
EGO pipere-boraxcrém ..... K 1.50

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája
Budapesten, VIII. kerület, Baross-utcza 81

történtek a jegyzések. A nagyszámu aláirási hely közül valamennyi ugyan még nem jelentette be a jegyzések eredményét, azonban már beérkezett jelentésekből megállapitható, hogy a szabskripczió teljes sikerrel járt. Felemlitendő, hogy a jegyzések tulnyomó nagy része zárolt darabokra esik.

A Trieszti Általános Biztositó Társulat (Assicurazioni Generali). Márczius hó 26-án a társaság 81-ik rendes közgyülése tartatott meg. *Besso Marco* elnök jelenti, hogy a társaság vezérigazgatója, *terralbai Richetti Ödön* sulyos egészségi tekintetekből és határozott orvosi rendeletre állásáról, melyet az intézet javára nagy szeretettel és felette fényes sikerekkel töltött be, lemondott. Az igazgatóság és igazgatótanács, bár nagy sajnálattal, kénytelen volt az érdemdus vezérigazgatónak lemondását a jelzett körülményekkel igazolt visszavonhatatlan elhatározásánál fogva tudomásul venni. De azon kivánságoktól vezéreltetve, hogy Richetti ur értékes közremüködése és gazdag tapasztalatai a társaságnak továbbra is megtartassanak, az igazgatóság és igazgatótanács inditványozza Richetti urnak az igazgatóság tagjává való megválasztását. A közgyülés Richetti ur lemondását a társaság körül szerzett hervadhatatlan érdemeinek hálás elismerése és mély köszönete kifejezése mellett tudomásul vette és őt közfelkiáltással az igazgatóságba beválasztotta. A közgyülés elé terjesztett 1912 évi mérlegek előttünk fekvő jelentéséből látjuk, hogy az 1912. deczember 31-én érvényben volt *életbiztositási tőkeösszeg* 1.267.209,909 korona és 28 fillért tett ki és az év folyamán bevett dijak 55.525,392 korona és 20 fillérre rugtak. Az *életbiztositási osztály dijtartaléka* 23.703,976 korona 65 fillérrel 375.547,656 korona 67 fillérre emelkedett. Az *életbiztositottak osztalék-alapja* 7.141,183 korona 12 fillért tesz ki. A *tüzbiztositási ágban*, beleértve a *tükörüvegbiztositást*, a dijbevétel 18.926.541,149 korona biztositási összeg után 32.452,892 korona 58 fillér volt, miből 11.326,023 korona 37 fillér viszontbiztositásra fordittatott, ugy hogy a tiszta dijbevétel 21.136,869 korona 21 fillérre rugott és ez összegből 15.302,274 korona 59 fillér mint dijtartalék minden tehertől menten jövő évre vitetett át. A jövő években esedékessé váló dijkötelezvények összege 155.630,256 korona 27 fillér. A *betörésbiztositási ágban* a dijbevétel 1.636,426 korona 93 fillérre rugott, miből levonván a viszontbiztositást, a tiszta dijbevétel 916,019 korona 81 fillért tett ki. A *szállitmánybiztositási ágban* a dijbevétel kitett 6.048,766 koronát, mely a viszontbiztositások levonása után 2.793,257 korona 34 fillérre rugott. *Károkért* a társaság 1912-ben 49.019,662 korona 23 fillért és alapitása óta 1.112.818,121 korona 56 fillért fizetett ki. E kártéritési összeből *hazánkra* 222.758,821 korona 22 fillér esik. A *nyereségtartalékok* közül, melyek összesen 17.264,558 korona 20 fillérre rugnak, különösen kiemelendők: az alapszabályszerinti *nyereségtartalék*, mely 7.360,599 korona 28 fillért tesz ki, az *értékpapirok árfolyam-ingadozására* alakitott tartalék, mely az idei átutalással együtt 7.924,932 korona 13 fillérre rug, továbbá felemlitendő a 160,000 koronára rugó *kétes követelések tartaléka* és az ingatlantartalék, mely az idei átutalással 2.219,026 korona 79 fillért tesz ki. Részvényenként 720 arany frank osztalék kerül kifizetésre. A társaság összes tartalékjai és alapjai, melyek elsőrangu értékekben vannak elhelyezve, az idei átutalások folytán 416.840,622 korona 40 fillérről 434.367,388 korona 47 fillérre emelkedtek, melyek következőképpen vannak elhelyezve: 1. Ingatlanok és jelzálogkövetelések 104.161,605 korona 92 fillér. 2. Életbiztositási kötvényekre adott kölcsönök 45.159,521 korona 06 fillér. 3. Értékpapirok 242.001,442 korona 88 fillér. 4. Követelések államoknál és tartományoknál 40.422,113 korona 73 fillér. 5. Tárczaváltók 626,815 korona 16 fillér. 6. Készpénz és az intézet követelései a hitelezők követeléseinek levonásával 1.995,889 korona 72 fillér. Összesen 434.367,388 korona 47 fillér. *Ezen értékekből 82 millió korona magyar értékekre esik.*

A Wiener Bank-Verein április 4-én tartotta rendes közgyülését az igazgató-tanács elnökének, Schenk Adolf lovagnak elnöklete alatt. Az igazgató-tanács javaslatára a közgyülés elhatározta, hogy a bruttónyereségből, amely a mult évi áthozattal együtt 27,634,804.80 koronára rug, a költségek és egyéb kiadások levonása, továbbá a banképület tartalékalapjának rendkivüli javadalmazása, valamint az ingatlan tartalékalapjának 1 millió koronával való dotácziója és végül az alapszabályszerü levonások eszközlése után 7½%, vagyis részvényenként K 30.— fizettessék folyó évi április hó 5-től kezdve, a fenmaradó 593,877,51 korona pedig uj számlára vitessék át.

A Magyar Franczia Biztositó rt. április 10-én tartotta meg folyó évi rendes közgyülését, melyen előterjesztették az 1912. üzletévre vonatkozó igazgatósági jelentést, a zárszámlákat és a mérlegeket. A jelentés megemliti, hogy a társaság nagy gonddal ápolta az ujból bevezetett életbiztositási üzletágat és ez a munkássága éppen ugy, mint a többi üzletágakban elért eredmény, kielégitő is volt. A közgyülés elhatározta, hogy a rendelkezésére álló 450.905 korona 91 fillér nyereségből — az alapszabályszerü levonások eszközlése után — az 5,000.000 korona részvénytőkének megfelelő 5%-os osztalék fejében 10 koronát fizet részvényeseinek. A felügyelő-bizottság uj tagjává a közgyülés egyhangulag Poll Imrét választotta meg.

A Kőszénbánya és téglagyár társulat Pesten részvénytársaság április 11-én tartotta közgyülését. Az évi mérleg tiszta nyeresége 784,802·93 korona, mely összegből az igazgatóság inditványa szerint 683.400 korona, vagyis részvényenként 61 korona mint osztalék fizettetik ki.

HETI POSTA.

Többeknek. Az utóbbi napokban több előfizetőnk telefon utján panaszkodott, hogy a posta rendetlenül, vagy egyáltalán nem kézbesiti a lapot. Felhivjuk előfizetőinket, hogy panaszukat levelezőlap utján tudassák velünk s mi e panaszok alapján orvoslást kérünk majd a postaigazgatóságtól.

Zenta. *B. E.* A kérdezett essay nem jelent meg se lapban, se könyvalakban.

Ujpest. *T.* A lapok csakugyan hibásan közlik annak a folyónak a nevét. De ebben leggyakrabban nem az ujságiró, hanem a szedő a hibás, akinek keze akaratlanul is rájár a Drina névre.

Kunszentmárton. *M.* Ugyanaz a hur, ugyanazok a hangok és ugyanaz a modorcsság. Már is kimerült volna?

Marosvásárhely. *Sz.* Nincs annyi helyünk, hogy minden beküldött versről többsoros véleményt mondjunk. Százszámra kapjuk a verseket, s nekünk nem az a dolgunk, hogy minden vers fölött még elmélkedjünk s elmélkedésünkről beszámoljunk. Ha a vers jó, kiadjuk, ha rossz, eltemetjük. A legujabbak sem váltak be.

Lugos. *Dr. B.* Nem láttuk azt a mélységet, melyről levelében szól. A multkoriak közül az egyik még sorát várja.

Nem közölhető. Ráczvárosi idill. Herbárium. Én. Drámai est. Elment egy leány. Holdfény.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Adriai- és középtengeri luxushajókirándulás indul Fiuméból április hó 28-án az »Ivernia« Cunard-gőzössel Trieszt—Messina—Giardini—Taormina—Catania—Siracusa—Palermo (Monreale) és Nápoly (Sorrento, Capri, Pompeji) meglátogatására. A 19 napra terjedő tengeri üdülő-utazással összekötött kirándulás összes költsége, még a borravalókat is beleértve, I. osztályu hajóutazás mellett 650 korona. A kirándulás rendkivül változatos utiprogrammja a Központi Menetjegyirodában (Budapest, IV., Vigadó-tér 1.) dijtalanul kapható.

Erőt és kitartást ad a lábaknak az uj »Berson« gummisarok. Ügyeljen a vásárlásnál a »Berson« szójegyre, mely az aranydobozon világosan látható.

JORICIN igen kellemes izü, biztos hatásu, enyhe hashajtó! Nagy üveg 1 korona, kis üveg 60 fillér, 6 koronán felül franco küldenek a készitők: Basch és Szamossy gyógyszerészek, Budapest, VIII. kerület, Rákóczi-ut 25/B. szám.

CZIPŐK Elsőrangu angol varrott férfi és női. Egységárak: K 16.50, 20.50. Zsuffa utóda FÜREDI ÁDÁM Budapest IV., Egyetem-utcza 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben) Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Telefon 94—07.

Budapest, 1913. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.